

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Spolupráce školy s rodinou na počátku školní docházky dětí

Cooperation between the school and the family at the beginning of the
schooling of children

Viktorie Němcová

Vedoucí práce: PhDr. Helena Hejlová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro 1.stupeň základní školy (M0113A00005)

Studijní obor: 1.STZŠ (0113TA300005)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Spolupráce školy s rodinou na počátku školní docházky dětí potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 8 dubna 2024

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí práce, paní doktorce Heleně Hejlové, za její spolupráci, odborné rady a cenné připomínky během psaní této diplomové práce. Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině za podporu v průběhu celého studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku spolupráce školy s rodinou na počátku školní docházky dětí. Teoretická část zkoumá klíčové aspekty této spolupráce. Analýza zahrnuje roli učitele a jeho potřebné kompetence ve 21.stoletím podle různých publikací zabývajících se tímto tématem, role rodiny a typologie rodinných struktur dle různých charakteristik ovlivňující vzdělávání dětí, a také zralostní předpoklady dítěte při nástupu do školy a vnímání tohoto kroku jako významného milníku v jeho životě. Dále jsou představeny různé formy spolupráce, stejně jako programy a instituce, které mohou tuto spolupráci podporovat. Mezi ně patří Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Česká školní inspekce, Začít spolu, Rodiče vítáni a Člověk v tísni. Praktická část práce prezentuje výsledky kvalitativního výzkumu provedeného na dvou vybraných školách. Skrze rozhovory s řediteli, učiteli a rodiči zkoumá práce jejich zkušenosti s různými formami spolupráce, jejich vnímání efektivity a přínosu těchto metod. Výsledky analýzy naznačují pozitivní přínosy vybraných metod, ale také identifikují nedostatky a výzvy, kterým čelí současná praxe školní spolupráce. Na základě těchto poznatků jsou v závěru práce formulována doporučení pro budoucí zlepšení této spolupráce. Práce přispívá k hlubšímu porozumění problematice spolupráce školy s rodinou a slouží jako inspirace pro další výzkum a rozvoj pedagogické praxe v oblasti školního vzdělávání.

KLÍČOVÁ SLOVA

škola, učitel, rodina, spolupráce, komunikace, dítě na počátku školní docházky

ABSTRACT

The thesis focuses on the issue of cooperation between schools and families at the beginning of children's school attendance. The theoretical part examines the key aspects of this cooperation. The analysis includes the role of the teacher and his required competencies in the 21st century according to various publications dealing with this topic, the role of the family and the typology of family structures according to different characteristics influencing children's education, and also the child's readiness to enter school and the perception of this step as significant milestone in his life. Further, various forms of cooperation are presented, as well as programs and institutions that can support this cooperation. These include the Ministry of Education, Youth and Sports, the Czech School Inspectorate and programs *Začít spolu*, *Rodiče vítání a Člověk v tísní*. The practical part of the thesis presents the results of a qualitative research conducted at two selected schools. Through interviews with principals, teachers and parents, the thesis examines their experiences with different forms of cooperation, their perception of the effectiveness and benefits of these methods. The results of the analysis indicate the positive benefits of the selected methods, but also identify shortcomings and challenges faced by current school cooperation practice. Based on these findings, recommendations for future improvement of this cooperation are formulated in the conclusion of the thesis. The thesis contributes to a deeper understanding of the issue of cooperation between schools and families and serves as an inspiration for further research and development of pedagogical practice in the field of school education.

KEYWORDS

School, teacher, family, cooperation, communication, child at the beginning of school attendance

Obsah

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Aktéři spolupráce.....	10
1.1 Učitel	10
1.2 Rodina.....	12
1.2.1 Role rodiny ve škole	12
1.2.2 Typologie rodin	15
1.3 Dítě na počátku školní docházky.....	17
1.3.1 Podpora připravenosti v předškolním vzdělávání	18
1.3.2 Nástup do školy	20
2 Kompetence učitele ve 21. století.....	22
3 Spolupráce školy s rodinou	27
3.1 Formy spolupráce	27
3.1.1 Komunikace.....	28
3.1.2 Účast rodičů.....	33
3.2 Vnější podpory pro školu	37
3.2.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.....	38
3.2.2 Česká školní inspekce.....	39
3.2.3 Neziskové organizace a projekty	39
4 Shrnutí teoretické části	44
II.PRAKTICKÁ ČÁST	46
5 Cíl výzkumu	47
6 Metodologie výzkumu.....	48
6.1 Vymezení výzkumné metodologie	48

6.2	Vymezení výzkumného vzorku	51
6.2.1	Škola 1	51
6.2.2	Škola 2	52
6.3	Plán a realizace výzkumu	53
6.4	Etika výzkumu	54
7	Prezentace dat a výsledky výzkumu	55
7.1	Škola 1	55
7.2	Shrnutí školy 1	59
7.3	Škola 2	60
7.4	Shrnutí školy 2	64
7.5	Porovnání a interpretace výpovědí respondentů školy 1 a 2	64
8	Spolupráce v zahraničí	67
8.1	Finsko – zkušenost české maminky	67
8.2	Spojené Státy Americké, stát Pensylvánie – zkušenost americké učitelky	68
8.3	Spojené Státy Americké – zkušenost české maminky	69
8.4	Malajsie – zkušenost rodiče	69
9	Shrnutí praktické části	71
	Závěr	73
	Seznam použitých informačních zdrojů	75

ÚVOD

Nástup do základní školy představuje pro dítě významný životní krok, který je provázen mnoha změnami. Od chvíle, kdy dítě poprvé vstoupí do školních dveří, se pro něj otevírají nové výzvy, příležitosti a sociální interakce. Ocítá se poprvé v novém prostředí mimo rodinu, musí se adaptovat na kolektiv vrstevníků a plnit nároky školní docházky. Tato první fáze školní docházky má zásadní vliv na budoucí vývoj dítěte a jeho úspěchy ve škole i mimo ni. V tomto procesu zastává svou roli i spolupráce školy s rodinou.

Spolupráce mezi oběma stranami je nezbytná pro optimální rozvoj a vzdělávání dítěte. Rodina je pro dítě primárním prostředím, kde získává základní hodnoty a návyky. Škola pak navazuje na výchovu v rodině a rozvíjí kompetence, které dítě potřebuje pro další život. Vzájemná komunikace a koordinace mezi školou a rodinou umožňuje sladit výchovné působení a lépe reagovat na individuální potřeby každého dítěte. Vstup do školy představuje pro dítě zásadní životní změnu, která může být plná nejistoty a úzkostí. Vzájemná spolupráce může tuto adaptaci usnadnit a vytvořit prostředí, které je pro dítě podporující a přívětivé. Úspěch ve škole není pouze otázkou akademických výsledků, ale také sociální a emoční pohody dítěte.

Motivací k psaní této diplomové práce je možnost přispět k lepšímu porozumění dynamiky spolupráce mezi školou a rodinou, a to z několika důvodů. Tato spolupráce je jedním ze základních kamenů pro vytvoření optimálního prostředí pro dítě. Rodiče a učitelé jsou prvními a nejdůležitějšími průvodci dítěte v jeho vzdělávacím procesu a jejich spolupráce má významný dopad na dítě a jeho vzdělávání. Spolupráce je klíčovým faktorem pro úspěšnou integraci dítěte do školního prostředí a jeho sociálního začlenění. Získání dovedností a nástrojů, které umožní efektivní spolupráci a partnerský vztah mezi školou a rodinou, je proto zásadní jak pro jednotlivé aktéry, tak pro celkovou kvalitu vzdělávacího procesu. Diplomová práce si klade za cíl analyzovat různé formy spolupráce mezi školou a rodinou na počátku školní docházky a zhodnotit jejich efektivitu v praxi. Práce může přispět k lepšímu porozumění dynamiky této spolupráce.

Tato diplomová práce nabízí komplexní pohled na problematiku tohoto tématu. Čtenář získá nejen teoretické poznatky o roli učitele, rodiny a jejich typologii, ale i praktické informace o formách spolupráce a externích možnostech podpory školy, jako

jsou například příkladné neziskové organizace a projekty zabývající se tímto tématem. Praktická část práce, která vyhodnocuje a porovnává formy spolupráce, přístup k ní a zkušenosti dvou konkrétních škol, poskytne čtenáři užitečné nástroje a inspiraci pro implementaci efektivních strategií spolupráce v jejich vlastním pedagogickém prostředí.

Diplomová práce „Spolupráce školy s rodinou na počátku školní docházky dětí“ je určena pedagogům, rodičům i široké veřejnosti, která se zajímá o problematiku vzdělávání a výchovy dětí. Snaží se přispět k lepšímu porozumění této problematice a nabízí konkrétní příklady pro posílení této spolupráce ve prospěch dítěte, rodiny a školy jako celku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Aktéři spolupráce

V průběhu prvních let školní docházky dítěte se spolupráce mezi školou a rodinou stává důležitou součástí v jeho vzdělávacím a osobním rozvoji. Každý z aktérů této spolupráce hraje v tomto procesu důležitou roli. Každý z nich přináší unikátní zkušenosti a očekávání ve vztahu k procesu vzdělávání a spolupráce. Učitelé jsou ti, kteří utváří prostor pro spolupráci, rodiče znají dítě nejlépe a vědí, co je pro něj dobré a dítě je hlavním charakterem tohoto procesu. Pochopení rolí a jejich přijetí může posunout vzájemnou spolupráci mezi aktéry na další úroveň a podpořit tak optimální vzdělávací prostředí pro dítě.

1.1 Učitel

Role učitele ve vzdělávání je významná a komplexní. Učitel není jen prostředníkem informací, ale spíše průvodcem, který vede žáky na jejich vzdělávací cestě. Jeho úloha zahrnuje mnohem více než pouhé předávání faktů a teorií. Pro Spilkovou (2020) jsou dominantními rolemi učitele: „(a) *průvodce žáků na cestě za kvalitním vzděláváním, který vytváří příznivé podmínky pro úspěšné učení u všech žáků v bezpečném a podnětném prostředí; (b) diagnostik, který zkoumá a umí poznat, jaké jsou jejich individuální předpoklady, možnosti a potřeby žáků; (c) facilitátor, který na základě poznání, jejich silných stránek i rezerv tyto žáky podporuje v celostním rozvoji jejich osobnosti s cílem dotáhnout je k jejich osobnímu maximu; (d) reflektivní praktik, který do hloubky přemýšlí o své práci se žáky, o jejím smyslu, cílech, o procesech učení a jejich výsledcích se snahou zlepšovat svoji práci; (e) aktivní člen profesní – navzájem se učící komunity, který spolupracuje s kolegy, sdílí své učitelské zkušenosti, podílí se na rozvoji školy i rozvoji své profesionality apod.*“ Současně zastává učitel na prvním stupni také roli třídního učitele, která přidává pověření k organizačním činnostem třídy, vedení pedagogické dokumentace, třídní administrativy a navazují spolupráci s rodiči (Průcha, Walterová & Mareš, 2001). Ve spolupráci s rodinou může učitel získat důležité informace o žákovi, jeho potřebách a individuálním stylu učení, což mu umožní lépe přizpůsobit vzdělávací prostředí. Učitel spolupracuje kromě rodičů žáků také s dalšími odborníky, jako jsou speciální pedagogové, psychologové a asistenti pedagoga. Spolupráce s uvedenými

pomáhajícími profesemi a specializovanými profesemi mohou do vzdělávacího procesu a pro učitele přinést mnoho pozitivního. Jak uvádí Tomková et al. (2023, s. 18): „...odborníci v uvedených dalších pomáhajících profesích a specializovaných pozicích mohou přinášet učitelům další odborné poznatky a jiné pohledy na řešení komplexních pedagogických i didaktických situací, na něž se nelze zcela předem připravit,[...]Tito odborníci mohou na sebe brát konkrétní odpovědnosti a umožňovat učiteli dostatečně se soustředit na jádro profesních činností, vycházejících především z jeho oborově didaktických a pedagogicko-psychologických profesních kompetencí“. Tomková (2023) také definuje jako jednu z podmínek úspěšnosti profesní spolupráce učitelů s dalšími odborníky pokračující profesní vzdělávání, za účelem rozvíjení svých znalostí. Rozvíjení profesních vztahů a koležičtosti mezi pracovníky je úkol především vedení školy, aby vybudovalo prostor pro jejich rozvoj.

Učitelům se dostává nových rolí, kterých se musejí zhostit. Ve své každodenní práci se dostávají do složitých situací. Musejí být neustále ve střehu a vzdělání v mnoha směrech. Mít dobrou fyzickou a psychickou kondici. V pracovní době a po jejím skončení se podle Janderkové (2019) setkávají učitelé s pozitivními a negativními situacemi, které ovlivňují jejich mysl. Více takových situací za krátkou dobu může vyvolat stres. Každý reaguje na stres jiným způsobem. Často ovlivňuje naše fyzické zdraví. Může se objevit nečekaná únava, fyzické bolesti nebo nedostatek spánku. Publikace od Člověka v tísní (2013) pro snížení stresu radí: nastavení přiměřených cílů, nastavení pracovních hranic, mindfulness, sport, sociální kontakty nebo sdílení s kolegy nebo s někým z blízkého okolí.

Dlouhodobý stres, neodpočínutí, pocit nedocnění a jiné příznaky mohou vést až k syndromu vyhoření. Syndrom vyhoření je následek chronického stresu. Postihuje hlavně jedince, kteří jsou dlouhodobě vystaveni vysokému vytížení. Považujeme ho za důsledek úplného fyzického, mentálního a emočního vyčerpání. Učitelská profese je jedno z mnoha povolání, která jsou na syndrom náchylná.

O psychohygieně (well-beingu) učitelů se začíná více mluvit až v posledních letech. Vznikají programy a příručky, které pomáhají učitelům tvořit hranice mezi prací a osobním životem a relaxovat. Téma well-beingu učitelů je i součástí Strategie 2030 +

Ministerstva školství (2020), a to ve strategické linii 3 – Podpora pedagogických pracovníků. Obsahuje zvýšení pomoci učitelům. Najít způsoby, jak zaměstnance motivovat a zvýšit zájem o učitelskou profesi. Vytvoření bezpečného prostředí pro učitele, pro relaxaci a možnost sdílet své problémy s ostatními odborníky. Možné sdílení formou supervize nebo intervize.

Supervize je ve školství mladý pojem. Má podobu skupinového nebo individuálního setkání se supervizorem (externím odborníkem na supervizi). Setkání má napomoci učitelům hledat řešení problémů v různých oblastech a také posílení vztahů spolupracovníků. Podle webových stránek Pedagogické fakulty na téma učitelského vyhoření (rok chybí) dochází k sezení 1x za 2 až 3 měsíce. Intervize je ve většině ohledech stejná jako supervize s rozdílem, že setkání nevede odborník, ale někdo z pracovníků nebo skupina společně.

1.2 Rodina

Rodina hraje nezastupitelnou roli v procesu vzdělávání a rozvoje dítěte, a její účast a podpora jsou zásadní pro úspěch školního začátku. Neexistuje jednotná definice rodiny. Ze sociologického hlediska je rodina společenskou skupinou, která je základním článkem sociální struktury a současně je základní ekonomickou jednotkou. Vztahy v rodině jsou spojeny s biologickými procesy. Ve školství se také setkáváme s pojmem zákonný zástupce. Portál veřejné správy Ministerstva spravedlnosti (rok chybí) definuje zákonného zástupce takto: *„Zákonný zástupce sleduje ochranu zájmů zastoupeného dítěte a naplňování jeho práv. Dítě potřebuje zástupce, neboť každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobil jen k právním jednáním co do povahy přiměřených rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku“*. Tento vztah zaniká dovršením 18let dítěte. Zákonným zástupcem jsou oba rodiče, popřípadě poručník. Bližší specifikace najdeme v zákoně č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (§ 457, § 892).

1.2.1 Role rodiny ve škole

Společně s učiteli, i rodiče zastávají ve vzdělávacím procesu důležitou roli. Podle Rabušicové (2004) jejich role nespočívá jen v zastávání očekávaného postoje a chování

s ním spojené vůči škole, který se váže na sociální status. Rabušicová (2004, s. 33) říká, že jde především „o roli ve smyslu osobně prožívaných aktivit a zejména sociálních interakcí“. V historii byl vztah školy s rodinou omezený. Informace byly předávány pouze jednosměrně – od učitele k rodičům. Později začali být rodiče vyzýváni k diskusím o výsledcích dětí a možnostech, jak se zapojit. Až v 90. letech dostali rodiče možnost se zapojit do spolurozhodování o dění ve škole. Až tehdy můžeme mluvit o spolupráci. Rodiče vstupují do procesu s individuálními očekáváními od školy. Mají různé důvody, proč se na chodu školy podílet. Ať už kvůli zlepšování úspěšnosti dětí a samotného vzdělávání, vlivu na škole, nebo informovanosti o dění ve škole.

Rabušicová (2004) ve své knize Škola a (versus) rodina rozřadila rodiče do čtyř základních variant rolí, které mohou vůči škole zastupovat. Jedná se o roli: klientskou, partnerskou, občanskou a roli rodiče jako problém. První tři role jsou pro školu v rámci spolupráce výhodné. Mohou ze vztahu čerpat. V těchto případech rodič chce mít přehled o dění ve škole a chce se do něj zapojit. Nebo se naopak o dění ve škole příliš nezajímá, spoléhá na školu, že plní svou povinnost. Role rodiče jako problém bývá oproti ostatním vnímána negativně.

Rodič jako klient může mít podle Rabušicové (2004, s. 33) ke škole, hlavně k učitelům, různý přístup a to: „(1) učitelé jsou ve škole odborníky na poskytování žádaných služeb a vědí nejlépe, jak dělat svou práci, jak získávat zákazníky a jak o ně pečovat, nebo (2) rodiče jsou odborníky na výchovu vlastních dětí, a proto vědí nejlépe, jaké služby školy a jaké přístupy mají požadovat“. Záleží na škole, jaký k tomu zaujme postoj. Záleží na učitelích, jestli přijmou rodiče jako spojence. Vyslechnou jeho potřeby, i v případech kritiky a reagují na ni potřebnými změnami ve svém přístupu. Rodič si volí, v jakém rozmezí se chce do managementu školy zapojovat. Může se aktivně zapojovat do chodu školy a sám rozhodovat o rozvoji školy nebo jako člen rodičovského sdružení. Popřípadě může pouze vyjádřit své potřeby vedení. Nebo naopak se nemusí do rozhodování zapojovat vůbec a pouze nechat vše v rukou odborníků. Rodič má také možnost v případě nespokojenosti zapsat dítě do jiné školy. Poslední možnost staví školy do soupeřících pozic. Školy jsou tlačeny zvyšovat své učební výsledky a vylepšovat nabídku v oblasti kurikula a mimoškolních aktivit. Rodiče zastávající tuto roli se však

často nechtějí aktivně podílet na zlepšování přístupu školy. Pokud jim přístup školy vyhovuje, nechávají školu pracovat. V případě, že jim však přístup nevyhovuje, pošlou své dítě na jinou školu.

Vztah školy s rodičem jako partnerem je založen na rovnoprávném vztahu obou stran. Učitelé v tuto chvíli nejsou odborníky, naopak přijímají pohledy rodičů, kteří své dítě znají nejlépe. Rabušicová (2004, s. 35) uvádí: „*Partnerský vztah učitelů s rodiči je spíše ideálem než skutečností, že se jedná spíše o proces vytváření takového vztahu než o dosažený stav*“. Pro školy je tedy rozumnější klást si za cíl budování tohoto vztahu než jeho samotné dosažení. Epsteinová (2018) ve své knize hovoří o tom, že v partnerství s rodiči nemluvíme pouze jen o rodičově možnosti podílet se na rozhodování. Spadá sem též oboustranná komunikace nebo zapojení rodiny do domácí přípravy dětí do školy. Díky těmto možnostem se rodiče dostávají do role výchovných partnerů nebo sociálních partnerů. Rodiče jako výchovní partneři zaujímají postoj v zájmu péče a vzdělávání dítěte. Rodiče, kteří zastávají roli sociálních partnerů, se zapojují do samotného rozvoje školy. Výchovné partnerství je ve většině případech vnímáno pozitivně. Kniha Škola a (versus) rodina od Rabušicové (2004, s. 36) však popisuje, že *“tomu nemusí tak být v případě zapojení rodičů do řízení škol v roli sociálních partnerů. Jejich účast např. v radách škol může být vnímána jako role kontrolora práce školy*“. Rodiče se stávají součástí rozhodnutí školy a sdílí odpovědnost za ně. Z rodičů se proto spíše, než kontroloři stávají obhájci práce školy. Budování tohoto vztahu je dlouhodobé a pro obě strany náročné. Je potřeba, aby se obě strany naučili vnímat potřeby té druhé. Součástí tohoto vztahu je dobrá rovnoměrná komunikace mezi školou a rodinou.

Třetí možnou rolí zastávanou rodiči je role občana. Rodič přistupuje ke škole jako ke státní instituci. Občané ve většině případech nepotřebují se státními institucemi častý kontakt a to platí i zde. Rodiče zde uplatňují svá práva a povinnosti vůči škole. Záleží na rodičích, do jaké míry se do politiky školy nebo jinak, zapojí. Tento přístup je v naší republice nejčastěji zastoupen. Z části se do něj promítají i prvky z předešlých rolí. Rodiče však nejsou vnímáni jako spolupracovníci, ale spíše jako návštěvníci.

Poslední přístup není vyjádřen z teoretického hlediska, je popsán spíše z pohledu reality – rodič jako problém. Podle Rabušicové (2004, s. 38) „*Tento přístup vyjadřuje tradiční pohled na rodiče ve vztahu ke škole, který odpovídá prvním fázím vývoje tohoto vztahu...*“. Do této role však nespádají jen ti rodiče, kteří se o vzdělání svého dítěte nezajímají, nesnaží se školu podporovat nebo s ní spolupracovat. Do této pozice mohou zapadat rodiče žijící na okraji společnosti nebo rodiče s vlastním problémem. Spadá sem také protipól těchto rodičů, a to ti „snaživí“. Tito rodiče se snaží komunikovat častěji a podporují školu i učitele. Učitelé se mohou těmito rodiči cítit ohroženi nebo zahlceni. Rodič po nich požaduje zprávy o pokroku jejich dítěte nebo například poradenství v různých ohledech. Potíží je časová náročnost komunikace s nimi. Rodiče s učiteli řeší každou maličkost. Poslední podobou je přístup, který spadá doprostřed mezi dvě předešlé, a to „nezavislí rodiče“. Tito rodiče udržují se školou minimální kontakt. Práci dítěte jen pozorují. Necítí potřebu se školou spolupracovat. Svě rodičovské povinnosti plní, ale pouze v rozmezí, které si určují sami.

1.2.2 Typologie rodin

V praxi se učitelé setkávají s mnoha různými rodinami. Rodina hraje v procesu vzdělávání dítěte značnou roli. Z jakého rodinného zázemí dítě do školy přichází, může ovlivnit jeho přístup ke škole, motivaci k učení, a může předurčit i jeho úspěšnost. Rodiny můžeme rozřazovat do kategorií podle různých charakteristik. Níže jsou vybrány příklady čtyř možných typologií rodin podle různých autorů. Tyto konkrétní typologie jsou vybrány z důvodu možnosti jednoduchého rozřazení. Různé charakteristiky rodin mohou mít vliv na školní vzdělávání dítěte, proto je důležité je zde uvést. Nahlížení na rodiny skrz jejich charakteristiky vede k hlubšímu porozumění a učitel získává nové možnosti, jak s rodinami spolupracovat v průběhu vzdělávacího procesu dítěte, tak, aby to pro rodinu bylo prospěšné.

a) Typologie podle socioekonomického statusu rodiny

Podle Rabušicové (2004) to, jak je dítě úspěšné, předpovídá socioekonomický status rodiny, ze kterého dítě přichází. Rodiče z vyšší ekonomické vrstvy mají vyšší vzdělání. Jejich dítěti se dostane kvalitního vzdělání a bude pravděpodobně pokračovat na

střední a vysokou školu. Rodiny z vyšších ekonomických vrstev bývají finančně zajištěné a mohou tak investovat do vzdělání svého dítěte (mimoškolní aktivity, technologie, knihy). Pravděpodobně budou vybírat školu podle kvality, rozsah vzdělávací nabídky a mimoškolních aktivit. Zajímají se o dění ve škole. U rodin s nižším socioekonomickým statutem bývá méně pravděpodobné dosažení vysokého vzdělání. Nevybírají si školy podle toho, co nabízí jejich vzdělávací program, ale spíše se zaměří na vzdálenost školy. Status rodiny také odráží jejich finanční možnosti. Pokud si rodiny nemohou dovolit platit kroužky nebo výlety, jejich dítě se může cítit vyloučeno z kolektivu. Výzkumy též dokazují, že především dosažené vzdělání matky predikuje dětskou školní úspěšnost.

b) Typologie podle mimoekonomických charakteristik rodiny

Do školní úspěšnosti zasahují podle Rabušicové (2004) také mimoekonomické charakteristiky rodiny. Rodiny dětí z chudého prostředí nebo minoritních skupin se často chtějí o školu zajímat. Snaží se svým dětem pomoci v rámci jejich možností. Motivují své děti k lepšímu vzdělání, s vidinou toho, že jejich dítě má možnost dosáhnout něčeho většího než oni sami. Rodiče nemusejí mít však potřebné vzdělání, aby mohli svým dětem pomoci s domácí přípravou. Je potřeba, aby učitel znal zázemí rodiny a dokázal patřičně pomoci. Kromě učitele může dětem s domácí přípravou pomoci doučovatel, který dochází do domu rodiny. Přístup dětí ke škole a míra motivace k učení ze strany rodiny může ovlivnit žákův prospěch. Čím více jsou děti rodinou podporovány, tím mají lepší výsledky a zlepšuje se jejich vztah ke vzdělávání. Za zmínění stojí nezisková organizace Člověk v tísni, která nabízí bezplatné doučování pro rodiny z vyloučených lokalit a pro děti, které mají problém ve škole a doma se jim nedostává dostatečné podpory. Více o této organizaci dále v diplomové práci.

c) Typologie podle početnosti rodiny

Dle výzkumu R. Travise a V. Kohli (1995) určuje budoucí úspěch dětí také pořadí, ve kterém se děti do rodiny narodí. Nejlépe jsou na tom jedináčci, prvorození a poslední narozené dítě. Až po nich pak děti prostřední. Rabušicová (2004) uvádí, že velikost rodiny (počet dětí) ovlivňuje, jakým způsobem budou finance rozděleny mezi potomky. Ve větších rodinách zbývá na jedno dítě méně peněz a také méně času se dítěti věnovat. Toto se týká hlavně rodin ze středních tříd. U dětí z bohatých rodin nemají rodiče

nutnost peníze rozdělovat. Naopak u rodin z chudšího prostředí nejsou finance na rozdělování tak vysoké.

d) Typologie podle představy rodičů o tom, jak by mělo být zaměřeno vzdělávání jejich dítěte

Další rozdělení rodin přináší E. Walterová a K. Černý (2006). Ti rozdělili rodiče na 4 typy. Každý typ dává přednost jedné z dimenzí vzdělávání: „všeobecný rozvoj osobnosti“, „vzdělávací základ“ a „kázeň“

- Typ 1 – „orientace ve světě“. Rodič jako hlavní dimenzi upřednostňuje „všeobecný rozvoj osobnosti“. Tedy orientaci v právu a zákonech, jednání s lidmi a porozumění lidem z různých zemích. Částečně také dává váhu dimenzi „vzdělávacího základu“. „Kázeň“ nepožaduje. Celkem 18% populace.

- Typ 2 – „vzdělávání a sebedůvěra“. Požaduje hlavní vzdělání faktoru „vzdělávací základ“. Zbylé dva faktory upořádá. Ve výzkumu Walterová a Černý (2006, s. 67) uvádí: *„Hlavní disproporci svých vysokých požadavků v konfrontaci s nedostatečnou realitou školy vidí v oblasti budování sebedůvěry žáků, samostatnosti a schopnosti se rozhodovat, případně i chuti do dalšího studia. Požaduje tedy nikoliv poslušného a ukázněného žáka, nýbrž žáka sebevědomého a motivovaného“*. Celkem 50% populace.

- Typ 3 – „slušnost a kázeň“. Rodič je zaměřen hlavně na kázeň. Očekává vzdělávání hlavně v oblasti výchovy ke správným mravům společnosti a výchovy k „dobrému občanu“. Dimenzi „vzdělávacího základu“ a „všeobecnému rozvoji osobnosti“ nedává takovou váhu. Celkem 22% populace.

- Typ 4 – „všeobecná úroveň“. Rodič požaduje dostatečné vzdělávání ve všech dimenzích. Je kritický, že školy všechny dimenze dostatečně nerozvíjejí. Celkem 10% populace.

Z výsledných procent můžeme vyčíst, že čeští rodiče se nedokážou jednotně shodnout, na který aspekt by se měla škola zaměřit.

1.3 Dítě na počátku školní docházky

Počátek školní docházky představuje pro dítě klíčovou fází v jeho životě, kdy začíná objevovat svět vzdělávání a interakce ve školním prostředí. Dítě si osvojuje novou

roli a s ní přijímá nové povinnosti. Nástup do školy je chvíle, kdy se dítě osamostatňuje a přebírá samo za sebe zodpovědnost. Ze strany učitele a rodiny je důležité jim tento přechod co nejvíce usnadnit. Počátek školní docházky je důležitý pro budoucnost vzdělávání dítěte. Pokud již v raném věku pocítí důležitost učení a motivaci k němu, bude tato motivace přetrvávat i v jeho budoucím vzdělávání.

1.3.1 Podpora připravenosti v předškolním vzdělávání

Již v mateřské školce dítě získává počáteční dovednosti, které se dále rozvíjí na základní škole. V předškolním věku (5-6 let) se dítě připravuje na přestup do základní školy. Věk nástupu do školy je stanoven mezi 6–7 lety (po absolvování psychologického vyšetření mohou nastoupit též děti, které dovrší 6. roku mezi 1. zářím a 31. prosincem téhož roku). V tomto věku dochází k vývojovým změnám, které jsou podporovány zráním a učením. V poslední době se můžeme kromě pojmu školní zralost setkat také s pojmem školní připravenost. Tyto dva pojmy bývají používána jako synonyma, i když to stejné neznamenají.

Definice školní zralosti bylo napsáno mnoho. Podle Bednářové a Šmardové (2022, s. 2) je školní zralost vymezena „*jako dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně-sociální), aby dítě bylo schopné bez obtíží se účastnit výchovně – vzdělávacího procesu; nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí*“. Oblasti jsou podle Šůlové a Ležalové (2012) posuzovány zvlášť a jejich vyhodnocení ukazuje, zda je dítě správně vyvinuté pro nástup do školy. V oblasti tělesné zralosti posuzuje pediatr, rodič a učitelé, jestli je dítě dostatečně vyvinuté, aby zvládlo nároky, které škola na dítě klade. Též se přihlíží k dosaženému vývoji centrální nervové soustavy dítěte. Pro adaptaci je důležitý vývoj dětské koordinace a motorického vývoje. Je testován vývoj hrubé a jemné motoriky. Případný odklad umožňuje dítěti tělesně dospět. Do psychické zralosti (neboli také kognitivní oblasti) řadíme podle Šmelové, Petrové, Suralové a kol. (2012) například schopnost analyticko-syntetické činnosti, chápat skutečnost realisticky nebo ovládnání koncentrace pozornosti, kterou označují jako stěžejní. Do této oblasti řadí též vývoj řeči. Z emocionálně – sociální oblasti je důležitá emocionální

stabilita, schopnost adaptace do nového prostředí školy nebo začlenění do skupiny vrstevníků.

Školní připravenost je oproti zralosti Šulovou a Ležalovou (2012, s. 6) chápána jako, „*aktuální stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech jeho oblastech*“. Současně Šulová a Ležalová (2012) nahlíží při posuzování školní připravenosti na vývojové předpoklady podmíněné biologickým zráním a zároveň k vnějším výchovným podmínkám neboli prostředí, ze kterého dítě přichází. Podle Bednářové a Šmardové (2022, s. 2) „*zahrnuje kompetence v oblasti kognitivní, emocionálně-sociální, pracovní a somatické, které dítě nabyvá a rozvíjí učením, sociální zkušeností (zejména v MŠ)*“. Tyto klíčové kompetence jsou blíže popsány v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Klíčové kompetence stanovené Rámcovým vzdělávacím programem (2021) jsou: kompetence k učení, kompetence k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální a kompetence činnostní a občanské. Právě na rozvoji těchto kompetencí se podílí učení. V rámci hodnocení zralosti a připravenosti je podle Mertina (2015) klíčové brát v úvahu, zda se jedná o dítě zralé, ale nepřipravené (například kvůli nepodnětnému prostředí) nebo dítě, které není zralé a tudíž nepřipravené. V obou případech je zapotřebí odlišných školních intervencí.

„Od roku 2007 je pro práci mateřských škol závazný Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Stanovuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. To vše souvisí s pedagogickou činností probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení“ (Šmelová, Petrová, Souralová, 2012, s. 78).

V poslední roce povinné předškolní docházky má dítě možnost vzdělávat se v tzv. přípravných třídách. Ty jsou podle Školského zákona č. 561/2004 Sb. zřizovány školou, obcí, krajem nebo registrovanou církví se souhlasem krajského úřadu. Je možné ji provozovat, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 10 dětí. Obsah vzdělávání přípravných tříd je součástí školského vzdělávacího programu. Podle novely školského zákona provedené zákonem č. 178/2016 Sb. se mohou v přípravných třídách vzdělávat děti, kterým byl udělen odklad školní docházky a zařazení do přípravné třídy by jim pomohlo

vyrovnat jejich vývoj. Přípravné třídy nezastávají činnost mateřské školy, ale naopak mají podpořit vyrovnání vývoje dětem s odkladem školní docházky. Podle školského zákona č. 561/2004 rozhoduje o zařazení žáků do přípravných tříd ředitel školy na základě žádosti zákonného zástupce dítěte společně s písemným doporučením školského pedagogického zařízení.

1.3.2 Nástup do školy

Zahájení školní docházky je pro dítě i rodiče velká událost. Dítěti se mění celá jeho denní rutina. Už se od něj neočekává pouze hraní. Očekává se od něj částečné převzetí odpovědnosti, plnění povinností a soustředění se. Pro dítě je tento životní moment zlomový. Proto by se učitelé měli snažit udělat ho pro dítě co nejsnazší. Kromě povinností, se také setkává s novými lidmi – vrstevníky a učiteli. Dítě se začleňuje do nové společnosti, přijímá novou roli – roli žáka. Přijímá a osvojuje si chování, které se od něj očekává. Tomuto procesu říkáme socializace, která se pojí se začleněním do nové společnosti.

S nástupem do školy se pro dítě mnoho mění. Podle Heluse (2009) dochází během zahájení docházky k důležitým změnám, které rozdělil do pěti oblastí.

1. Dítě do školy přichází se svou představou o světě. Již se setkala s jistou formou učení. Ve škole se poprvé setkává s odlišnou formou – se vzděláváním systematickým neboli s řízeným učením. Dítě samo nerozhoduje o tom, co se bude učit. Toto rozhodnutí připadá na učitele a nemusí vždy odpovídat tomu, co by se chtělo učit dítě. Dítě se musí naučit podřídit programu nastavenému školou. Plnit úkoly a soustředit se v daném časovém rozmezí.

2. S příchodem do školy se dítěti mění rozložení dne. Jeho den není naplněn pouze časem hry. Během dne je čas rozčleněn na školu, odpočinek a čas na hru. Jeho dny dostávají jasnou strukturu. Pro dítě je toto dramatická změna. Přibývá mu mnoho věcí, které musí udělat, aby zvládlo přípravu do školy.

3. S nabytím nové role žáka nepřicházejí jen pozitivní věci. Dítě se stává samo zodpovědné za své učení a chování. Musí za ně nést patřičné následky. Poprvé se také setkává s hodnocením, které nepřichází od někoho, kdo je s dítětem spojen. Hodnocení ve

škole provádí učitel a jeho hodnocení je více objektivní. Dítě se musí s hodnocením vnitřně srovnat a přijmout ho. S hodnocením také přichází porovnání s ostatními dětmi. Hodnocení může ovlivnit dětské sebehodnocení a sebepojetí.

4. Dítě se během školní docházky začíná více orientovat na své dovednosti. Samo si začíná uvědomovat, co již zvládne. S tím také přicházejí nové zkušenosti s lidmi v jeho okolí. Nastanou časy, kdy bude od svých spolužáků potřebovat pomoc a někdy naopak ono samo pomoc spolužákům poskytne. Uvědomuje si rozdíly mezi lidmi. Někdo bude v něčem lepší nebo horší.

5. Během školní docházky se dítě více osamostatňuje. Dostane se samo do třídy, dokáže samo dojít do školy nebo samo vyřeší problém. Ví, jak společnost funguje a je do ní zapojeno. Ví, co znamená zvonění, chápe učitelovi pokyny.

V době zahájení školní docházky je motivace dítěte ke škole a učení zásadní. Dítě by mělo do školy docházet rádo, cítit se tam v bezpečí. Franclová (2013) považuje motivování dětí v první třídě učitelem stejně zásadní jako samotné vzdělávání dětí. Učitel by měl žáky podněcovat ke zvědavosti, kladení si otázek a chtít řešit problémy. Probuzení počáteční motivace dětí ke škole může ovlivnit jejich budoucí školní úspěšnost. Pro Franclovou (2013) motivace dětí v první třídě vypadá takto. Učitel vytvoří bezpečné prostředí, kde jsou naplňovány potřeby dítěte. Vytvoření prostředí, které se dětem líbí a chtějí v něm trávit čas společně. Dítě by mělo zažívat každý den pocit smysluplnosti docházení do školy. Mělo by odcházet domů s pocitem, že se něco naučilo, něco dokázalo. Učitel zapojí do procesu vzdělávání i rodiče, kteří se stanou jeho rovnocennými partnery. Dítě se naučí vyrovnat s neúspěchem. Nevnímá neúspěch jako něco negativního, ale jako prostor pro zlepšení.

2 Kompetence učitele ve 21. století

Systém kompetencí pro učitele je seznam dovedností, znalostí a postojů, kterými by měl učitel oplývat a umět je následně přenést do vlastní výuky. Většinu těchto kompetencí získají budoucí učitelé již na vysokých školách. Tyto kompetence je potřeba nadále rozvíjet. Tento text se soustřeďuje na kompetence, které jsou žádoucí pro kvalitního učitele ve 21. století. O tom, jakých kompetencí by měl „dobrý“ učitel dosahovat, není stále jasno. Pohledy na výkon učitelské profese se odlišují a jsou mnohdy subjektivní. K problematice nám vyvstává mnoho otázek – např.: Je dobrý učitel ten, který žákům předá znalosti do budoucna nebo ten, který pomůže žákům absolvovat důležité zkoušky? Je to ten, který rozvíjí žáky emocionálně nebo ten, který se zaměřuje více na znalosti?

Kompetence učitele jsou spjaty s učitelovou osobností a jeho vlastnostmi. Stejně tak je tomu i u žáků. Rozsah učitelských kompetencí je velmi široký. Podle Průchy (2000) sahá od činností ve vyučování (odbornost, strategie a procesy vyučování) až k činnostem mimo vyučování (jednání s rodiči). Švec (1999,2000) zdůrazňuje, že stanovení kompetencí podstatných pro výkon profese vychází z chápání profesní role a je nezbytným předpokladem pro formulaci standardů vzdělávání učitelů. Žádný učitel nebude nikdy stoprocentně úspěšný ve všech předepsaných obecných kompetencích stanovených pro učitele. S předepsanými obecnými kompetencemi se setkávají již budoucí učitelé na vysokých školách, kde je vzdělavatelé musí připravit jak na teoretickou, tak na praktickou část profese. Průcha (2000) uvádí, že z pohledu studentů je studium nedostatečně přizpůsobeno praxi. Necítí se být připraveni na manažerskou část profese (plánování výuky, komunikace s rodiči).

Česká školní inspekce zveřejnila ve školním roce 2022/2023 výzkumné šetření Kvalifikace, příprava a kompetence učitelů. Součástí publikace bylo provedeno šetření mezi učiteli. Příložené grafy zobrazují názor na osobní připravenost učitelů v různých obdobích své pracovní kariéry. Průzkum obsahoval 12 otázek (např. Obsahové zaměření předmětu, který vyučují, výuka různě nadaných žáků, chování žáků a vedení třídy atd.). Do šetření se zapojili učitelé ze ZŠ a SŠ v celé České republice. S velice nízkými procenty se setkala dotazování ohledně rozsahu a zaměření počátečního vzdělávání učitelů. Velmi malá procenta se cítí být připravených na výkon práce v různých ohledech. Učitelé na

počátku kariéry se už cítí být mnohem jistěji ve většině ohledech. Procenta se však nezvyšovala ve výuce různě nadaných žáků, výuce v multikulturních nebo více jazyčných prostředích a výuce průřezových kompetencí. Třetí graf označoval zkušené učitele, kteří hodnotili své kompetence ve stejných ohledech. Tam se procenta zvedla ve všech položkách. Pořád je místo pro zlepšení.

Výčty pedagogických způsobilostí a učitelských kompetencí se v publikacích překrývají, tzn. že nejsou jednoznačně ukotveny. Pro tuto diplomovou práci jsem zvolila představení tří možných výčty učitelských kompetencí podle tří různých institucí.

V říjnu roku 2023 vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nový „Kompetenční rámec absolventa a absolventky učitelství“. Vydaný dokument přináší seznam profesních kompetencí, kterými by měl být vybaven každý z budoucích učitelů. Webový článek MŠMT (2023), který informuje o představení zmíněného Kompetenčního rámce, o něm mluví takto: „*Rámec klade důraz na profesní dovednosti, jako je využívání moderních technologií, formativní hodnocení, vytváření bezpečného prostředí pro učení nebo spolupráce mezi učiteli. Neopomíjí ale ani potřebu do hloubky rozumět vyučovanému oboru a jeho didaktice, dovednost efektivně plánovat hodiny nebo vyučovat tak, aby každý žák a každá žákyně mohli zažít ve třídě úspěch*“. Kompetenční rámec obsahuje 6 oblastí, které společně tvoří 18 kompetencí. Mezi 6 oblastí kompetenčního rámce MŠMT (2023) zařadilo: 1) Vyučované obory a jejich zprostředkování žákům a žákyním, 2) Plánování, vedení a reflexe výuky, 3) Prostředí výuky, 4) Zpětná vazba a hodnocení, 5) Profesní spolupráce, 6) Profesní sebepojetí, rozvoj, etika a duševní zdraví. Dokument obsahuje také kartičky s kompetencemi, které si učitel může vystříhnout a v budoucí praxi s nimi pracovat.

S formou kompetenčního rámce se setkávají studenti již během svého posledního roku studia, kdy během předmětu Souvislé praxe vyplňují/reflektují tzv. Soubor kvalit studentovy práce na pedagogické praxi. Student se sebehodnotí v každé z následujících oblastí, a to: 1) Plánování výuky, 2) Prostředí pro učení, 3) Řízení učebních procesů, 4) Hodnocení žáků, 5) Reflexe výuky, 6) Kontext výuky, 7) Profesní rozvoj. Každá oblast je pak specifikována konkrétními dovednostmi, které by měl student v oblasti plnit. Toto

hodnocení probíhá dvakrát za ročník (v zimním a letním semestru). Student tak sleduje svůj posun v průběhu praxí a sleduje své silné a slabší stránky.

Pro tuto práci mi ale nejvíce relevantní přišel výčet učitelských kompetencí podle publikace “Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA”, na jejímž vydání se podílel program Začít spolu a asociace ISSA (International Step by Step Association). V dokumentu je především zdůrazněn přístup orientovaný na podporu individuality, potřeb a zájmů dítěte. Celý proces učení je zaměřen na dítě a jeho potřeby během vzdělávacího procesu. Učitel funguje jako mentor – dítěti ukazuje cestu. Snaží se ho naučit klíčovými dovednostmi potřebnými pro budoucí život. Současně se celý výčet učitelských kompetencí více orientuje na komunikaci a spolupráci školy s rodinou, která je pro program Začít spolu a pro tuto diplomovou práci důležitá.

Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA vymezuje kompetence do sedmi oblastí výchovně vzdělávacího procesu. Každá tato oblast je podrobněji vymezována kritérii. Dokument cílí na učitelovu sebereflexi v těchto oblastech a ukazuje mu kroky směrem k rozvoji kvality jeho práce. Pro téma diplomové práce jsou nejdůležitější oblasti Komunikace, Rodina a komunita a také Učební prostředí.

Oblast Komunikace je mezi dospělými a dětmi, stejně jako vrstevníky, klíčová pro fyzický, sociální, emoční a kognitivní vývoj dětí. Podporuje nejen výměnu znalostí a názorů, ale i formování identity, sounáležitosti s komunitou a poznání světa. Učitel hraje důležitou roli jako vzor pro efektivní komunikaci s ostatními lidmi, což ovlivňuje i pozitivní sebeobraz dětí. Mezi kritéria této oblasti patří učitelova přátelská a zdvořilá komunikace s dětmi, která rozvíjí dětské sebevědomí a sebepojetí. Vyznačuje se například příležitostmi dětí rozhodovat se sami za sebe, respektovat, podporovat jeho odpovědnost. Učitel by měl ke každému dítěti přistupovat vstřícně, se zájmem a s respektem. Učitel svým jednáním rozvíjí komunitu (třídu), kde se každé dítě cítí přijímáno a podporováno. Ve třídě učitel vytváří prostor pro společné sdílení a možnosti pocitu sounáležitosti. Děti učí pojmenovat své pocity a dostávají v průběhu dne prostor pro rozvoj komunikace. Učitel hovoří s respektem s dítětem i rodičem. Respektujícím jednáním dává učitel příklad svým žákům.

Již z názvu oblasti Rodina a komunita vyvozujeme, že spolupráce školy s rodinou hraje ve vzdělávacím procesu dítěte důležitou roli. Jedním z hlavních úkolů školy je zajištění/vytvoření prostředí vhodného pro průběh spolupráce. Být s rodiči pravidelně v kontaktu a vnímat individualitu každé rodiny. Rodiny mají na výchovu dítěte větší vliv než učitelé, proto mají právo být součástí tohoto procesu. Mezi učitelem a rodičem by měl panovat partnerský vztah, kde se rodiče mohou zapojit do procesu vzdělávání a spolurozhodovat o něm. Učitel sděluje rodičům informace o pokroku jejich dítěte předem domluvenou formou, která vyhovuje oběma stranám. Učitel nabízí rodičům cesty, jak se oni mohou zapojit do procesu i v domácím prostředí. Nabízí jim podporu, pomoc nacházet nové informace a vzdělávat se v této oblasti, aby došlo k vzájemnému pochopení.

Publikace programu Začít spolu popisuje kompetenční oblast Učební prostředí takto: *„Učební prostředí významně ovlivňuje kognitivní, sociální a emocionální rozvoj každého dítěte. Učitel pečlivě zvažuje, jak navrhnout a uzpůsobit prostor, který by dětem zaručil možnost bezpečného pohybu během skupinových i samostatných aktivit“* (Kargerová, Krejčová, Maňourová, 2016, s. 46). V prostředí třídy by mělo být nastavené bezpečné a pozitivní klima, pro bezstarostné vyjádření dětí. Děti zde mají prostor pro uschování osobních věcí. Třída je uspořádána tak, aby vyhovovala nejen věkovým nárokům dětí. Učitel společně s dětmi vytvoří pravidla třídy, jejichž společným dodržováním bude ve třídě panovat pozitivní atmosféra. Prostředí třídy v dětech vyvolává pocit třídního společenství, kde se všichni podílejí na jeho chodu.

Mezi další oblasti kompetenční rámce řadí publikace také: Inkluzi, rozmanitost a demokratické hodnoty, Plánování a hodnocení, Výchovně vzdělávací strategie a oblast Profesionální rozvoj. Každá z těchto vyčtených oblastí rozvíjí učitelovi kompetence pro lepší práci ve vzdělávacím procesu.

Z obecného hlediska vidíme, že se tři různé výčty v některých tematických oblastech kompetencí shodují. Dochází k rozdílu pouze v jejich pojmenování. Instituce také zvolily různý počet rozdělení oblastí. Tím se také liší jejich konkrétnost. Ve výčtech se liší náplň jednotlivých oblastí a výstupy, které by podle nich měl učitel v každé z nich plnit. Podle konkretizace jednotlivých oblastí můžeme také sledovat, jakým směrem se jednotlivé instituce zaměřují. Pro příklad Ministerstvo školství se ve svém rámci zaměřuje

především na připravenost učitelů na výkon povolání. Jednotlivé oblasti Souboru kvalit studenta podle Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy se týkají výuky samotné, a jak k ní student přistupuje. Nakonec kompetence podle programu Začít spolu vyznačují hlavními myšlenkami programu Začít spolu, a to individualita dítěte a spolupráce.

Kromě pedagogických kompetencí potřebných k výkonu profese učitele patří podle Lazarové (2005) také krizově intervenční kompetence. Lazarová (2005, s. 25) tuto kompetenci charakterizuje jako: *„způsobilost učitele využít adekvátně a účelně v nezvyklé, nestandardní situaci své speciální znalosti, dovednosti a zkušenosti. Do této skupiny kompetencí zahrnují i dovednosti učitele poskytovat sociální oporu a poradenství, neboť jsou mnohdy potřebné pro zvládnutí krizí“*. Tato kompetence umožňuje učitelům podle Lazarové (2005) například zvládat činnosti: rychle se zorientovat v situaci, poskytnout první pomoc, zajistit bezpečí všem potřebným nebo poskytnout základní poradenství a sociální oporu. Učitel proto musí mít znalosti týkající se školského poradenského systému, zdravotnictví, sociálně – právního systému, znalosti z oblasti psychologie, poradenství a krizové intervence a v oblasti práva. Jako základní dovednosti krizově intervenční kompetence uvádí Lazarová (2005): vést diagnostický i pomáhající rozhovor, zvládat techniky dotazování, umět vyjednávat, zaujímat roli mediátora, komunikovat s odborníky jiných oborů.

3 Spolupráce školy s rodinou

Spolupráce je něco o čem se říká, že by mělo probíhat a bez ní by to nemohlo fungovat. Mnoho publikací zastává názor, že spolupráce školy s rodiči je podstatná. Ale mnohem méně publikací popisuje, jak tuto spolupráci započít a jak ji rozvíjet. Jedním z problémů, proč je spolupráci těžké popsat je ten, že každý má na ní subjektivní pohled. Ve většině českých škol se v dnešní době odehrává jen nezbytná, tradiční komunikace mezi rodiči a školou. Jedná se o formální přístup ke spolupráci. Robert Čapek (2011) doporučuje pár základních věcí, jak získat rodiče ke spolupráci. Tím je: profesionalita ze strany učitele, vhodná komunikace s rodiči, optimismus a pozitivní postoj (radovat se společně s rodiči ze žakových úspěchů, motivace) a vstřícnost (pochopení, nabídka pomoci). Spolupráce mezi rodinou a školou neznamena přenášení části vzdělávání na rodinu. Rodiče by měli být zapojeni do akcí školy, ale neměli by se stát pomocným učitelem doma. Škola klade na mnoho dětí nároky, které bez pomoci rodičů doma nemohou sami zvládnout. Výzkumy PISA v průběhu let porovnávají pravděpodobnost úspěchu ve škole v závislosti na rodinném zázemí v různých zemích. Česká republika se objevuje na jedné z vyšších příček, což indikuje, že u nás úspěch závisí na tom, v jaké rodině se dítě narodilo. Následující kapitola popisuje možné formy, jak navázat spolupráci a jak ji podporovat a popisuje pár základních institucí, které mohou spolupráci podpořit.

3.1 Formy spolupráce

Spolupráce mezi školou a rodinou je klíčem k dosažení úspěšného školního začátku a optimálního rozvoje žáků. Podkapitola se bude věnovat různým formám spolupráce, které mohou být využity na různých úrovních školního procesu. Zahrnuje tradiční přístupy, jakou jsou rodičovské schůzky a komunikace prostřednictvím školních programů, stejně jako moderní technologické nástroje, které usnadňují rychlou a efektivní interakci mezi subjekty. Kromě možností komunikace popisuje možnosti zapojení rodičů do každodenního života školy. Popsané formy spolupráce se mohou lišit na různých školách. Přizpůsobují se specifickým potřebám a preferencím rodin a škol. Vzájemná spolupráce může přispět k dosažení společných cílů v oblasti vzdělávání.

3.1.1 Komunikace

Komunikace hraje klíčovou roli v budování důvěry, porozumění a efektivní spolupráce mezi školou a rodinou. To má významný vliv na školní začátek dítěte a jeho celkový vzdělávací úspěch. Různé aspekty komunikace umožňují efektivní interakce mezi učitelem a rodinami. Formy komunikace mohou být přizpůsobeny specifickým potřebám rodin a školy. Záleží též na jejich preferencích. Komunikace může přispět k vytvoření pozitivního komunikačního klimatu mezi školou a rodinou, a tak více prohloubit partnerský vztah mezi učitelem a rodinami, který je pro vzdělávání dětí důležitý.

3.1.1.1 Třídní schůzky

Třídní schůzky jsou jeden z nejběžnějších a nejtradičnějších způsobů komunikace mezi školou a rodiči. Podle tematické zprávy České školní inspekce z roku 2017 82,8 % z dotazovaných škol organizuje tradiční schůzky v jednotlivých třídách doplněné možností konzultace s jednotlivými učiteli. Účast na nich je ve většině případů povinná. Komunikace na nich není obousměrná. Učitel informuje rodiče o prospěchu jejich dětí a o událostech, které budou na škole probíhat. Rodiče se do komunikace nezapojují. Tím, že se vše řeší frontálně, mají někteří rodiče, jak uvádí Čapek (2011), tendenci se třídním schůzkám vyhýbat, aby nemuseli čelit kritice dítěte před zbylými rodiči. Právě ti rodiče, jejichž dítě potřebuje více pozornosti, se na třídní schůzky nedostavují. Třídní schůzky, mají být podle Feřteka (2011) místo pro debatu rodičů s učitelem o dalším směřování třídy, o tom, jak jsou spokojeni s prací školy nebo s čím nejsou spokojeni. Naopak debata o prospěchu žáků by měla proběhnout soukromě mezi učitelem a rodičem. Rodiče vnímají čas strávený na schůzkách jako zbytečný. Ani učitelé nemají k třídním schůzkám kladný postoj. Mohou mít pocit, že rodiče, kteří jsou znaveni po práci, obtěžují a zdržují. Ale právě třídní schůzky jsou místo, kde může učitel budovat s rodiči spolupráci. Schůzky jsou místo, kde učitel může s rodiči diskutovat o třídě, protože oni je znají nejlépe. Vyslyšením jejich připomínek a nápadů navodíte přátelskou atmosféru.

Pojetí třídních schůzek, tak aby v něm obě strany viděly více užitečnosti než přítěže, si každá škola může nastavit sama. Mohou to být maličkosti jako přeskládání židlí do kruhu, aby na sebe všichni viděli, oproti klasickému sezení v lavicích, které může v rodičích vyvolávat vzpomínky na jejich školní léta. Zpříjemnění času stráveného na

schůzkách vodou, čajem nebo kávou nebo jak doporučuje R. Čapek (2011), může na rodiče čekat malý dárek od dětí. Nápomocné při proměně klasických třídních schůzek může být optání se rodičů na jejich očekávání. Co by jim třídních schůzky alespoň trochu zpříjemnilo?

Budovat zájem rodičů o dění ve škole a podílení se na něm skrz třídní schůzky nebo jinými způsoby, by škola měla již od úplného počátku školní docházky. Příkladem nám může jít program Začít spolu s jejích variantou třídních schůzek. Začít spolu považuje právě třídní schůzky na počátku školní docházky za ty nejdůležitější. První setkání rodičů budoucích prvňáků probíhá ještě, než začne dítě školu navštěvovat. Během tohoto setkání se rodiče seznámí s prostředím školy, třídy. Sám si může vyzkoušet, jakým způsobem bude jejich dítě vyučováno. Kargerová (2019, s. 25) uvádí: „*Pokud začneme s rodiči spolupracovat ještě před zahájením školní docházky, tak posilujeme pocit, že spolupráce je nedílnou a samozřejmou součástí docházky dítěte do této školy*“. Obě strany vysloví svá očekávání od spolupráce. V průběhu června proběhne první setkání s rodiči přijatých dětí do prvních tříd. Jak popisuje Kargerová (2019), rodiče se zde seznamují se školním řádem nebo vyplňují potřebnou dokumentaci. Součástí je i vyplnění dotazníku rodičem, kde zodpovídá otázky o dítěti (umí si zavázat tkaničky, pracuje s nůžkami, jí samostatně aj.). Stejně důležité jsou pro program Začít spolu (Kargerová, 2019) i první třídní schůzky ve školním roce. Rodiče se poprvé setkávají s učitelem jejich dítěte. Učitel by měl popsat svou vizi, jak chce s dětmi pracovat v průběhu roku (rodiče nejsou odborníci, vysvětlení by proto mělo být stručné a obecné). Představit jim organizaci školního roku (prázdniny, školní/třídní akce). Také představit možnosti komunikace mezi stranami. Těmito schůzkami učitel podněcuje rodiče k možné budoucí kooperaci. Dává jim najevo, že je na jejich straně a je tu, aby pomohl jejich dítěti a jim. Tento typ schůzek probíhá i na školách, které nejsou v programu Začít spolu.

Třídní schůzky jsou pro rodiče prvních tříd prostor kde získat mnoho nových poznatků. V některých případech je to příležitost se s učitelem svého dítěte seznámit. Stejně tak se mohou rodiče seznámit s ostatními rodiči spolužáků. Tyto momenty umožňují započít budování vztahů a sítě podpory ve třídě. Společně se seznamováním mají rodiče možnost se během třídních schůzek dozvědět více o specifických potřebách dětí v první

třídě. Dovědět se, jak se s nimi novou látku doma učit a jak jim vytvořit vhodné podmínky pro domácí učení. Zároveň je to také příležitost pro rodiče podělit se o své dotazy a obavy týkající se jejich dítěte společně s ostatními a učitelem.

3.1.1.2 Konzultace

Individuální konzultace neboli tripartitní setkání, při kterém je přítomný pouze učitel, žák a rodič, se uskutečňují většinou jedenkrát za pololetí (v programu Začít spolu 3x až 4x ročně). Jedním z důvodů, proč jen jednou je kvůli časové náročnosti ze strany učitele na přípravu, tak aby byly přínosné. Časové rozmezí jednoho setkání se pohybuje mezi 20 až 40 minutami, v časech, který si rodiče zvolí (možnost termínů a časů si volí učitel, rodič se zapíše na termín, který mu vyhovuje).

Během konzultací se rodič seznamuje s prací žáka, učitel sděluje svůj pohled na žákovu úspěšnost v hodinách (čeho dosáhl, kde naopak strádá). Rodič může přinést svůj pohled, jak on vnímá žákovu práci. Svou roli hraje i samo dítě. V tomto věku již částečně samo nese zodpovědnost za své učení. Hlavním tématem schůzky je dítě, proto by i dítě mělo mít možnost vyjádřit se ke svému učení. Žák sám zhodnotí, jak v hodinách pracuje, co mu jde, kde naopak musí zabrat. Učitel mu věnuje celou svou pozornost a mohou společně najít cestu, jak danou věc zlepšit. Žák se tímto učí sebehodnotit a reflektovat. Od mladších dětí nemůžeme očekávat sebereflexi na vysoké úrovni, ale právě tímto postupem bude dítě v budoucnu schopné se na svou práci dívat z více úhlů. Na konci setkání je možné společně stanovit cíl pro dítě, na kterém budou všichni společně pracovat. U těchto konzultací je důležité dbát na komunikaci. Všichni účastníci se sešli, aby zhodnotili práci a nastavili další cíle. Je důležité navodit v místnosti příjemnou atmosféru. Všichni by se měli cítit dobře a nebát se cokoliv vyslovit. Všichni jsou na stejné úrovni, nikdo nestojí výše než jiný.

Kromě školou daných termínů individuálních konzultací, si mohou učitelé vypsát své vlastní konzultační hodiny. V určitou dobu po pracovní době budou moci po předchozí domluvě rodiče přijít a v soukromí si s učitelem promluvit. Konzultační hodiny se nemusejí hodit všem, a proto učitelé bývají svolní se s rodiči domluvit na termínu, který vyhovuje oběma stranám.

Tripartitní setkání dávají rodičům možnost sledovat, jak se jejich dítě ve škole učí, a jak s ním učitel pracuje. To jim umožňuje lépe mu pomáhat doma s učením. Dětem pomáhá prezentování a hodnocení své práce budovat sebevědomí a motivaci k dalšímu učení. Učitel s rodičem mohou během tohoto času sdílet informace a společně hledat řešení potíží a spolupracovat na podpoře dítěte.

3.1.1.3 Týdenní plány jako informace pro rodiče

Týdenní plány jsou spíše jednosměrná konverzace, a to od učitele k rodičům. Plány se zasílají v průběhu víkendu. Obsahují informace na následující týden. V plánu nalezou učivo, které se bude daný týden probírat (stránky v učebnici, pracovním sešitě), pomůcky nebo materiály, které si mají děti přinést a informace o probíhajících akcích. V tomto případě nejde o komunikaci, ale pouze od předávání informací učitelem rodičům. Na oplátku od nich čeká případnou pomoc žákům s přípravou. Plán je pouze orientační a může se v průběhu týdne kdykoliv změnit. Týdenní plán může pomoci i dětem, co chybí. Díky plánu vědí, co se ve škole v době jejich nepřítomnosti probírá. Zasíláním týdenních plánů rodiče sledují, co se jejich dítě ve škole učí a lépe se v učivu orientují. Mohou jim pomoci lépe se připravit na výuku a na úkoly, které mají doma splnit.

Program Začít spolu (Kargerová, 2019) pracuje kromě týdenních plánů také s týdenními zprávami. Zprávy naopak shrnují, co se za uběhlý týden událo. Může obsahovat, co se v uběhlém týdnu událo (akce, něco zajímavého), hodnocení, jak se třídě dařilo, jaká ve třídě panovala atmosféra, úspěšnost žáků v soutěžích, dosažení některých výukových cílů. Tímto dává učitel větší vhled rodičům do dění ve třídě.

3.1.1.4 Technologie jako prostředek komunikace

Technologie v současné době využívá většina lidí. Stálé připojení k internetu není v naší zemi samozřejmostí. Mnoho českých učitelů využívá technologie jako prostředek komunikace denně. Většinou se tak spojují s rodiči žáků, učiteli nebo na vyšších stupních i se samotnými žáky. Telekomunikace (telefonické hovory, SMS, e-mail a další) se využívají hlavně, pokud je potřeba situaci rychle vyřešit. Mnoho rodičů je během dne zaneprázdněno a tato cesta komunikace pro ně může být nejjednodušší. O zavádění technologií se již usiluje nějakou dobu. MŠMT o nich usiluje již od vydání dokumentu

Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020 (vydáno 2014). Mezi hlavní cíle dokumentu patřilo zvýšení digitální gramotnosti u žáků a učitelů a integrovat digitální technologie do výuky. Zvýšení digitální gramotnosti je také součástí Strategie 2030+. Kromě MŠMT usiluje podle Kopeckého a Szotkowskiho (2020) o zavádění moderních technologií do výuky také Evropský rámec digitálních technologií (DigCompEdu).

Součástí výzkumné zprávy Univerzity Palackého v Olomouci společně se společností O2 (Kopecký, Szotkowski, 2020) proběhl výzkum s učiteli napříč republikou o druhu a účelu využití technologií v komunikaci s rodiči. 88 % učitelů využívá online nástroje k běžné komunikaci s rodiči. Nejčastěji je pro komunikaci využíván e-mail a webové stránky školy. Následně mobilní aplikace jako WhatsApp nebo Facebook Messenger. Pro sdílení klasifikace žáků nebo řešení absence se využívají školní informační systémy. Nejvíce se využívají systémy Bakaláři a Škola OnLine. Do systému mají přístup jak učitelé a rodiče, tak sami žáci. Právě školní informační systémy jsou místem, kde rodiče najdou přehledně vše na jednom místě. V systému mohou sledovat prospěch svého dítěte, zadané úkoly od učitele a mohou skrz systém s učitelem komunikovat. Je ovšem důležité rodiče s prací se systémem seznámit a naučit je s ním pracovat.

E-mail patří mezi nejrozšířenější druh komunikace. Posílání zpráv je jednoduché a rychlé. Přes zprávy lze poslat i dokument, obrázky nebo prezentace. Jako nově oblíbené prostředky komunikace jsou právě mobilní aplikace WhatsApp nebo Facebook Messenger. Posílat můžete zprávy, videa, obrázky a dokumenty. V aplikaci lze vytvořit i skupiny. Učitel může tedy vytvořit třídní skupinu, kde k informacím, obrázkům a dalším budou mít přístup pouze lidé přidáni do skupiny učitelem. Učitel předá rychle informaci všem rodičům naráz. Záleží na učiteli, která forma digitální komunikace mu vyhovuje.

Tím, že mnoho lidí má dnes nějaký druh technologie (mobilní telefon, počítač, notebook atd.) neustále po ruce, je výhodou právě této komunikace, že ji učitel může vyřešit kdykoliv a kdekoliv. Právě výhodou neustálé dostupnosti může být někdy zároveň i prokletím. Rodiče mají možnost učitele oslovit naprosto kdykoliv. Při využívání mobilních aplikací (týká se hlavně aplikace WhatsApp a Messenger) je potřeba si nastavit hranice. I učitelé si musejí odpočinout, a proto i tady si učitel musí nastavit pracovní dobu, ve které bude odpovídat na zprávy od rodičů. Tím, že většina rodičů sama dochází do práce, nemají

v průběhu dne čas s učitelem komunikovat. Učitel by měl být vstřícný a čas na odpovídání zpráv prodloužit, alespoň do doby, kdy budou mít rodiče více času. Nastavit si tedy rozumný čas, kdy již na zprávy odpovídat nebude.

Velikým tématem je poskytování učitelů své telefonní číslo rodičům. Někteří to berou jako samozřejmost a své číslo poskytnou. V rozumně domluveném čase mohou rodiče zatelefonovat učiteli s otázkou nebo prosbou. Jsou učitelé, kterým poskytnutí telefonního čísla přijde osobní. V tomto případě se nabízí možnost druhé SIM karty nebo telefonu, který bude sloužit jako pracovní telefonní číslo, kterému budou mít přístup pouze rodiče. Stejně jako je to například u školního e-mailu. Samozřejmě i neposkytnutí telefonního čísla je naprosto v pořádku.

3.1.2 Účast rodičů

Klíčovým prvkem ve vztahu školy a rodiny je kromě správné komunikace také angažovanost a účast rodičů ve školním životě svých dětí. Účast rodičů vytváří základ pro pozitivní a efektivní spolupráci, která má vliv na celkový vzdělávací rozvoj dítěte. Rodiče mohou aktivně přispět k školnímu prostředí a zapojit se do vzdělávacího procesu. Vše záleží na otevřenosti školy. Tuto formu spolupráce musí zprostředkovat škola sama.

3.1.2.1 Akce pro rodiče

Během školního roku probíhají na různých školách akce, na které jsou rodiče zváni, aby se znovu o něco blíže seznámili s děním ve škole. Robert Čapek (2011) doporučuje, rozesílání rodičům pozvánky na takovéto akce. Pozvánky mohou například vyrobit sami žáci. Tento druh spolupráce buduje mezi školou a rodinou značnou důvěru. Rodiče se skrz akce seznámí s prostředím, ve kterém jejich děti tráví svůj čas a vytvoří si tak reálnější obraz o škole. Jejich účastí mohou pomoci adaptaci dítěte na nové školní prostředí. Akce jsou prostor pro budování vztahů mezi rodiči a učiteli a pro získávání nových informací. Účástí nebo výpomocí na akcích školy se rodiče zapojují do života školy.

Kromě akcí pořádané školou směřované, jak na děti, rodiče a jiné přátele školy, má možnost škola pořádat i vzdělávací akce pro rodiče. Jak zmiňuje publikace programu Začít spolu (Kargerová, 2019) český školský systém prochází velkými proměnami a pro

rodiče je tím nepřehledný. Velice se liší od toho, co oni poznali jako děti. Vzdělávací akce jako jsou přednášky, workshopy nebo rodičovské kavárny dávají rodičům dostatek informací o škole a seznamuje je s postupy, které mohou sami rozvíjet doma. Rodiče cítí ve škole oporu. Součástí mohou být témata ohledně aktuálních témat ve školství nebo témata, která se týkají konkrétní školy.

V posledních letech jsou velice oblíbené právě zmíněné Rodičovské kavárny. Ty fungují jako vzdělávací semináře pro rodiče. Lektor nebo někdo z pedagogů vede seminář na různá témata spojená se vzděláváním, která vedou k vzájemnému pochopení. Rodiče mají možnost si věci sami osahat, poznat z blízka s čím se denně setkávají jejich děti a zeptat se na otázky. Setkání má spíše neformální atmosféru. Záleží na škole, jaké má prostředky a jaké prostory může nabídnout. Rodičovské kavárny se těší velkému úspěchu. Příkladem je autorka článku o Rodičovských kavárnách v magazínu Eduzín (2012), která je současně učitelkou na základní škole v Kunraticích. Rodiče na škole sami hlasují o tématu, které se bude na semináři probírat. Sama autorka říká, že pořádání Rodičovských kaváren přispělo ke zlepšení vzájemných vztahů a porozumění mezi odlišnými komunitami – škola a rodina.

Kromě pořádání různých akcí, může spolupráci napomoci přizpůsobení školy tak, aby se v ní rodiče cítili více vítáni. Mnohokrát škola působí nepřátelsky vůči rodičům. Upravení přehlednosti, přidání ukazatelů nebo instrukcí, kde rodiče najdou například ředitelnu nebo kde vyzvedávat děti z družiny, může rodičům pomoci v lepší orientaci ve škole. Školy, pokud prostory dovolují, zřizují pro rodiče takzvané rodičovské koutky. Rodičovské koutky popisuje Kargerová (2019) jako místo, které slouží ke krátkému setkání rodičů (když například čekají na příchod dítěte z družiny). Prostor by měl být vybaven tak, aby lákal rodiče k zastavení. V koutku rodiče mohou najít kávu, čaj nebo jednoduché občerstvení. Koutek může být doplněn dětskou nebo odbornou literaturou. Rodiče, i když se zastaví je na malou chvíli se budou cítit více součástí školy.

3.1.2.2 Akce pro budoucí rodiče školy

Právě pro rodiče nově nastupujících žáků do prvních tříd bývají školami pořádány informační schůzky. Schůzky se konají během června předešlého školního roku, než má jejich dítě nastoupit. Budoucí rodiče školy se zde seznámí s vedením školy, budoucími

třídními učitelkami a vychovatelkami. Jsou jim předány informace o organizaci školy a informace, pro snadnější nástup do nové školy.

Během roku škola několikrát pořádá Dny otevřených dveří. Školy se tímto způsobem otevírají veřejnosti, která může do interiérů školy nahlédnout. Školou provází návštěvníky buď starší žáci, nebo sami učitelé. Škola tak může ukázat, co vše může nabídnout. Pro rodiče budoucích prvňáku je toto způsob, jak školu lépe poznat. Učitelé prezentují své třídy, ukazují ukázky z výuky. Během dnů otevřených dveří se školy snaží ukázat v nejlepším světle a na to je potřeba také myslet.

3.1.2.3 Pomoc rodičů na akcích, výletech, vedení kroužku

Rodiče se kromě pouhého navštívení školy mohou sami podílet na výuce. Učitelé rádi uvítají pomoc rodiče jako dozor na exkurzích. Stejně jako u účasti rodiče ve třídě i tady by rodič měl být učitelem alespoň instruován o pravidlech školních výletů. Rodiče se mohou také zapojit do organizace školních akcí. Pomoc rodičů bude vítána i při opravě školy. Ať už se to týká vymalování třídy, nebo jen nějakých menších oprav. Samotná přítomnost rodiče při některém z výletů nebo exkurzí může napomoci adaptaci dítěte na školní prostředí. Pomocí s přípravou a plněním úkolů, podporují dětské učení. Spoluúčast podporuje vzájemnou pomoc a buduje vztahy s ostatními rodiči, učitelem a školou.

Školy podporují rodiče, kteří se nabídnou jako vedoucí volnočasového kroužku. Rodiče mohou vést kroužek jako dobrovolníci (bez peněžní odměny). Podle Čapka (2013, s. 33) existují pro zapojení rodiče jako dobrovolníka tři možné formy: „1.) *Spolupráce s dobrovolnickým centrem*, 2.) *Spolupráce s vysílající organizací*, 3.) *Vlastní dobrovolnický program*“. Pro práci ve vlastním dobrovolnickém programu je potřeba zažádat Ministerstvo vnitra o akreditaci a dotaci ze státního rozpočtu. Pro výpomoc rodičů se lépe hodí dobrovolnický program bez státní podpory, který umožňuje škole pracovat s dobrovolníky bez podmínek a omezení jako je věk nebo pojištění. I tento dobrovolnický program má několik podmínek plnění. Jako příklady uvádí Čapek (2013) například určení koordinátora a specifikaci činnosti dobrovolníků. Dobrovolník by měl mít podepsanou smlouvu o činnosti a nejlépe také etický kodex, který chrání zájmy žáků a školy.

3.1.2.4 Účast ve třídě

Školy zvou rodiče do škol nejen na akce probíhající v odpoledních hodinách. Dávají také možnost rodičům účastnit se vyučovacích hodin. Rodiče mohou navštívit výuku, nejen na začátku 1. třídy dítěte, ale také v průběhu celé docházky. Rodiče tak zažijí, jak vypadá běžný vyučovací den. Záleží jen na rodičích, v jakém rozmezí budou do výuky zasahovat. Rodiče mohou přijít do hodiny pouze jako pozorovatelé – pouze vyučovací hodinu sledovat. To přináší pochopení, jak dítě pracuje v jiném prostředí.

Rodič se může nabídnout plnit práci asistenta ve výuce. Publikace Rodiče – nečekaní spojenci (2013) popisuje tento způsob profesionálního partnerství jako možnost, jak vyjádřit hodnoty důvěry a rovnosti. Rodiče se sami podílejí na výuce dětí. Pokud nemají rodiče zkušenosti se vzděláváním je důležité je zaškolit, aby byli dětem co nejvíce nápomocni. Rodičům musí být řečeno, že jsou ve výuce třídy vítáni a že mají tuto možnost třídu navštívit. Zapojení rodiče do výuky přispívá ke zlepšování klimatu ve třídě. Jejich účast zvyšuje motivaci žáků k učení, když vidí, že se jejich rodič zajímá o jejich vzdělávání. Výpomoc rodiče umožňuje individuální pomoc žákům během vyučování.

Inspiraci si můžeme vzít ze Základní školy TGM v Poděbradech (rok chybí). Ve školním roce 2012/2013 proběhl ve škole projekt Jedna rodina. Součástí tohoto projektu byla návštěva rodičů třídy svého dítěte, kde představili svá povolání. Záleželo na rodičích, jak svou prezentaci pojmu. Děti se tímto způsobem dozvěděly, co je náplň práce různých povolání. Projekt se setkal s úspěchem. Učitel též může požádat rodiče o pomoci při tvorbě materiálů do výuky. Při nabízení spolupráce rodinám je podle Kargerové (2019) optimální nabídnout více možností, aby si rodiče mohli vybrat typ spolupráce, který nejlépe vyhovuje jejich časovým možnostem a potřebám.

3.1.2.5 Školská rada, Spolek rodičů při škole

Součástí Školského zákona č. 561/2004 Sb., část patnáctá – Ředitel školy a školského zařízení a školská rada § 167 je zaměřený konkrétně na Školskou radu a její specifika (volba, působnost). Právě do Školské rady mohou být zvoleni zákonní zástupci žáků. V § 168 jsou popsány pravomoci Školské rady a to například: vyjadřuje se k návrhům školních vzdělávacích programů a k jejich následnému uskutečňování, schvaluje školní řád, schvaluje pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků. Pokud je rodič

součástí Školské rady, může se podílet na organizačních rozhodnutích školy. Publikace *Rodiče – nečekání spojenci* (2013, s. 58) říká: „V České republice jsou školské rady bohužel často jen formální a reálně z jejich aktivity nevzniká aktivní kooperace, častěji jsou v tomto ohledu aktivní sdružení rodičů při škole, dříve tzv. SRPŠ“. Inspekční zjišťování České školní inspekce z roku 2017 uvedlo, že podle tázaných ředitelů pouze v necelé polovině případů má školská rada vliv na řízení školy. Účastníci sdružení se mohou aktivně podílet na zlepšení kvality vzdělávání a komunity v okolí školy. Jako součást školy mohou sami rodiče založit vlastní spolek nebo neziskovou organizaci. Podílením se na rozhodnutí školy rodiče a škola posilují vzájemnou spolupráci. Zlepšuje se tím klima ve škole. Zároveň přináší i možné nevýhody, kdy během rozhodování může docházet k neshodám mezi rodiči a učiteli. Během tohoto typu spolupráce je důležité řídit se jasnými pravidly.

3.1.2.6 Sponzoring

Feřtek (2011) také uvádí možnost pomoc rodičů škole kromě svým časem i penězně. Ředitel může požádat rodiče o příspěvek škole. Ředitel by měl žádat osobním oslovením o konkrétní částku. Sponzoři rádi přispívají na něco konkrétního. S oslovením by měla přijít vymezená částka a jasný účel, kam částka poputuje. Součástí sponzoringu by měla být i dárcovská smlouva. Příspěvky škole se pak mohou využít pro financování aktivit jako jsou výlety, exkurze nebo jiné aktivity. Může přispět na zlepšení vybavení školy, které může mít pozitivní vliv na vzdělávání a komfort žáků.

3.2 Vnější podpory pro školu

Do spolupráce školy s rodinou můžeme zahrnout i využití externích zdrojů, které ji mohou obohatit a přispět k jejímu rozvoji. Mohou přispět k celkovému zlepšení kvality vzdělávání a podpory dětí na začátku školní docházky. Konkrétní příklady projektů a program jsou zaměřeny na poskytování vnější podpory pro školy a na podporu spolupráce mezi školou a rodinou. Konkrétní organizace jsou vybrány proto, že se s nimi ve školním prostředí setkáváme nejčastěji. Jejich programy se zaměřují na stejné téma, ale každý ho pojímá jiným způsobem a má na něj svůj pohled.

3.2.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

V říjnu 2020 schválila vláda České republiky strategický plán vzdělávací politiky na příštích deset let – známý jako Strategie 2030+. Dokument obsahuje oblasti cílů a konkrétní nástroje, jak těchto cílů dosáhnout. Brožura dokumentu vydána Ministerstvem školství obsahuje 5 strategických linií, pomocí kterých chtějí dosáhnou 2 strategických cílů. Strategická linie 2 – Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání, se zmiňuje o navýšení a zlepšení spolupráce s rodinou. Podle Strategie 2030+ (2020, s. 20) *„Je zřejmé, že spolupráce rodiny a školy je ku prospěchu konkrétního dítěte, proto budeme tuto spolupráci posilovat, a to jak vzděláváním pedagogů, tak metodickou podporou školních rad, zlepšováním informovanosti a zvyšováním vzájemné důvěry“*. Strategie 2030+ (2020) usiluje o větší zapojení rodičů do procesu rozhodování, které by mohlo pomoci předcházet konfliktům a naplňovat potřeby konkrétních rodin. Edukace rodin a pedagogů se týká celé republiky, s důrazem na žáky ze znevýhodněného prostředí, kde je spolupráce školy s rodinou mnohem nižší. S těmi chce navýšit kontakt za pomoci různých institucí. Ve Strategii 2030+ (2020, s. 48) se píše: *„Budeme posilovat podporu case managementu zaměřeného na práci s rodinami znevýhodněných dětí a meziresortní spolupráci vzdělávacích institucí, pracovníků sociálních služeb (OSPOD, úřadů práce, podpora bydlení), zdravotnictví (pediatrie, duševní zdraví) a neziskových organizací s cílem posílení a udržení kontaktu s rizikovými rodinami (nízký sociální status, výskyt sociálně patologických jevů atd.) ve spolupráci s dalšími institucemi působícími v území“*.

V příloze dokumentu se nachází Karty klíčových opatření pro období 2020-2023. Součástí opatření Zvyšování kvality vzdělávání ve strukturálně postižených regionech je jedna z klíčových aktivit mířena na podporu spolupráce školy s rodinou. Aktivita směřuje na navázání spolupráce s místními organizacemi a na podporu aktivizace rodičů dětí, které nenavštěvují předškolní vzdělávání. V současné době se hlavně jedná o integraci romské menšiny. Strategie 2030+ (2020, s. 117) uvádí: *„Cíl výzvy bude tedy nově rozšířen na zajištění integrace dětí, žáků a mládeže ze socioekonomicky znevýhodněných rodin prostřednictvím projektů nestátních neziskových organizací, na podporu vzdělávání dětí, přípravu na úspěšnou školní docházku, podporu spolupráce rodiny a školy a na preventivní působení na předčasné ukončování vzdělávání žáků“*.

3.2.2 Česká školní inspekce

Česká školní inspekce (dále jen ČŠI) je správní úřad České republiky, jehož úkolem je hodnocení kvality a efektivity vzdělávání. Současně také analyzuje informace o vzdělávání, ověřuje výsledky žáků a provádí inspekční činnost na základě stížností, podnětů a petic. Toto je jen část toho, co celá instituce zahrnuje. ČŠI vydává každý rok plány hlavních úkolů ČŠI, které jsou schváleny ministrem školství. Dále vydává Výroční zprávy, které dle § 174 odst. 13 školského zákona, obsahují souhrn poznatků o stavu vzdělávání v České republice. Současně vydává také tematické zprávy, které obsahují analýzy a informace o kvalitě vzdělávání ve vybraných tématech. K tématu spolupráce školy s rodinou vyšla tematická zpráva ve školním roce 2016/2017 s názvem Komunikace mezi školou a veřejností v základním vzdělávání. Zpráva analyzuje z odborného hlediska za pomoci grafů přístupy škol ke komunikaci s veřejností (jejich druhy a početnost ve školách). Kromě toho také vyčísluje postoj rodičů a jejich názor na komunikaci se školou. V závěru zprávy ČŠI shrnuje komunikaci jako zlepšující se, avšak záleží na konkrétních školách a jejich prostředcích a jejich postoji k veřejnosti. Formulována jsou i pozitivní a negativní zjištění, která šetření přineslo. Mezi pozitivní zařazuje zvýšení zájmu o spolupráci v řadách rodičů a podpora škol, jak finančně, tak při organizaci akcí pořádaných školou. Negativně hodnotí chybějící a nedostatečnou metodickou podporu škol v oblasti komunikace s veřejností. Zpráva doporučuje poskytovat školám metodickou podporu v oblastech spolupráce a komunikace s veřejností.

Kromě odborných analýz a textů najdeme na webových stránkách České školní inspekce také metodický portál Kvalitní škola, který spravuje tato instituce. Na portálu najdete kromě kritérií hodnocení nebo námětů na vlastní hodnocení, také záložku Námětů a inspirace. Zde kromě jiného nalezneme i příklady z praxe, které mají za účel poukázat na možnosti zkvalitnění výuky.

3.2.3 Neziskové organizace a projekty

3.2.3.1 Rodiče vítáni

Projekt Rodiče vítáni, funguje již přes 10 let. V současné době je do projektu zapojeno přes 350 škol (mateřských, základních, uměleckých) po celé republice. Značka

Rodiče vítání na těchto školách garantuje vstřícné jednání mezi školou a rodiči. Tato věta je také sloganem celého projektu. Pro získání této certifikace je potřeba dodržovat 7 povinných kritérií, které můžeme nalézt na webových stránkách projektu (rok chybí). Základních 7 kritérií pro základní školu je:

1. Rodiče se dostanou bez problémů do školy, včetně odpoledních hodin.
2. Rodičům jsou dostupné kontakty na všechny učitele a vedení školy.
3. Rodiče mají k dispozici informace o tom, co a kdy se ve škole děje.
4. Komunikace mezi školou (učitelem) a rodiči.
5. Se záměrem přihlásit se ke značce Rodiče vítání jsme seznámili rodiče dětí, které využívají služeb naší školy.
6. Pořádáme školní akce pro rodiče v termínech a hodinách, které jim umožní se jich opravdu zúčastnit.
7. Informační tabule o značce Rodiče vítání je viditelně umístěna u vstupu do školy.

Na webových stránkách projektu je ke kritériím vždy přiložen krátký komentář, který shrnuje, co je považováno za plnění jednotlivých bodů. Povinná kritéria jsou doplněna kritérii volitelnými. Mezi ně patří například: poskytnutí rodičům a žákům konzultační hodiny učitelem, zpřístupnění Školního vzdělávacího programu a dalších školních dokumentů na webových stránkách školy nebo pozvání rodičů do vyučování, za účelem podílet se na společné práci s dítětem. Kromě přesného dodržování je také nutná hloubka naplňování kritérií. Stránky projektu (rok chybí) radí: *„Pro všechna kritéria by mělo platit, že je škola naplňuje již delší dobu, je do jejich plnění zapojena většina lidí, kterých se to týká apod. Jako minimální zkušenost doporučujeme jeden školní rok. Není také účelem přihlásit se k velkému množství kritérií – dobrou spoluprací s rodiči dělá především kvalita naplnění kritérií, až pak následně jejich kvantita“*.

Kritéria neschvaluje žádný odborný pracovník projektu. Sama škola se zavazuje, že daná kritéria splňuje. O schválení dodržování kritérií požádá některého z rodičů. Ten posoudí a sepíše posudek, jestli jsou kritéria skutečně dodržována. Celý certifikační formulář je následně zhodnocen týmem projektu, který rozhodne o získání značky. Získaná

samolepka značky je pak nalepena na dveřích školy. Současně s tím je na viditelném místě ve škole vyvěšena cedule s kritérii. Cena certifikátu je pro všechny druhy škol 1000 Kč. Certifikát je udělen vždy na jeden rok. Po uplynutí lhůty je potřeba projít obnovením certifikátu. Pokud škola po roce neučiní obnovení, ztrácí tím možnost značku využívat.

3.2.3.2 Začít spolu

Vzdělávací program **Začít spolu**, nabízený neziskovou organizací Step by Step je v současné době, kromě České republiky realizován i dalších evropských zemích jako je Slovensko, Estonsko nebo Chorvatsko. Program neudává přesná kritéria na splnění. Jak píše Krejčová a Kargerová (2003) program dává prostor každé škole, aby si jeho podobu přizpůsobila kultuře, vzdělávacímu systému i konkrétním potřebám dítěte. Program je založen na pedagogickém směru konstruktivismus.

Krejčová a Kargerová (2003, s. 13) uvádí: „*Program Začít spolu buduje základy pro postoje, znalosti a dovednosti životně důležité pro člověka, který se bude vyrovnávat s nároky a problémy 21. století*“. Učitelé připravují žáky na budoucnost, aniž by věděli, jak budoucnost vypadá. Program proto připravuje žáky obecně na to, aby se dokázali sami efektivně učit a aby pro ně samotné učení byla zábava. Snaží se podporovat kritické myšlení, představivost, tvořivost, schopnost řešit problémy. Učitelé součástí programu se zaměřují na dítě a jeho individualitu. Děti jsou vedeny k samostatnosti, ale zároveň je v hodinách podporována kooperace. Program je založen na 4 základních principech, které jsou dostupné na webových stránkách programu (rok chybí): 1) Společné vzdělávání pro všechny děti (inkluzivní vzdělávání), 2) Aktivní zapojení dítě (dítě si řídí své vlastní učení), 3) Učení v souvislostech (propojení s reálným životem), 4) Rodiče a komunita vítanými partnery (partnerský vztah).

Program si kromě individuality dětí, jak uvádí Krejčová a Kargerová (2003) uvědomuje také roli rodiny a komunity ve vzdělávání dítěte. Proto se rodičům věnují ihned (i před) jak jejich dítě nastoupí do školy. Rodiče nesou zodpovědnost za žákovo vzdělávání, proto mají právo o něm spolurozhodovat. Rodiče jsou zapojováni do každodenního školského života (ranní kruh, ranní zpráva). Učitel považuje rodiče za partnera, který je ve škole vítán. Rodičům jsou nabízeny různé možnosti, jak se zapojit do života školy, a každý si může vybrat podle svých možností. Třída je rodičům vždy

otevřená. Vypomáhají ve třídách, na akcích nebo jinými způsoby. Vzdělávací program podle Krejčové, Kargerové (2003) bere na vědomí, že rodiče jsou primárními vychovateli dětí a mají na ně největší vliv. Program proto vnímá rodiče jako rovnocenné partnery.

Webové stránky programu (rok chybí) popisují jeho realizaci jako proces změny, který se v každé škole může lišit. Aby mohl být program na škole realizován musejí pedagogové školy projít školením, kde se seznámí s průběhem koncepce programu. Po absolvování kurzu pedagog získá certifikát. Kromě certifikace svých vyučujících musí škola dodržovat Minimum Začít spolu. Do minima – základních kritérií, podle webových stránek (rok chybí) patří: dodržování denního režimu daný programem, prostředí ve třídě uspořádáno do center aktivit, respektování individuálních vzdělávacích potřeb žáků, učitel využívá formativní přístup k dětem, aktivní zapojení rodičů ve škole. Splněním těchto kritérií si škola může požádat o zařazení do programu.

3.2.3.3 Člověk v tísní

Nevládní nezisková organizace **Člověk v tísní** se kromě pomoci v rozvojových zemích s chudobou, posilování lidských práv nebo nabízení humanitární pomoci též zabývá pomocí rodinám v naší republice. Organizace spolupracuje s mnoha rodinami z různých krajů po republice. Rodinám poskytují bezplatné doučování dítěte, kariérní poradenství nebo mentoring. Jedním ze vzdělávacích programů Člověka v tísní je program Varianty. Ten od roku 2001 cílí na zvýšení kvality vzdělávání na školách, založených na individuálních potřebách dítěte.

Součástí programu jsou i jimi pořádané kurzy na téma Komunikace. Akreditovaný kurz Principy nezraňující komunikace ve škole se zaměřuje na pochopení principů partnerské komunikace. Účastníci sami komunikaci trénují na běžných situacích. Druhým poskytovaným kurzem je kurz Rodiče: Nečekání spojenci školy – komunikace s rodiči, ke kterému vyšla i stejnojmenná publikace. Na webových stránkách Člověka v tísní (rok chybí) je náplň kurzu popisována takto: *„Účastníci budou reflektovat jaké postoje, stereotypy a návyky mohou bránit partnerské komunikaci s rodiči. Dále budou mít prostor identifikovat „strachy a potřeby“ ve vztahu k rodičům, budeme analyzovat, jak se škola rodičům prezentuje a jaké komunikační cesty jim nabízí. V rámci semináře dojde k*

identifikaci a rozpracování konkrétních postupů pro vzájemnou spolupráci a dialog školy s rodiči, budou nastaveny principy a cíle spolupráce“.

Ve stejnojmenné publikaci se dočteme o různých formách spolupráce, které může škola zákonným zástupcům nabídnout a tím lépe rozvíjet vztah mezi školou a rodinou. Představuje potřeby obou stran – rodičů, učitelů. Na straně rodičů uvádí publikace (2013) jako příklad: informovanosti včas, partnerský přístup nebo třeba mít představu o vzdělávání a kompetencích školy (co může škola poskytnout, naučit a kde jejich možnosti skončí). Mezi příklady potřeb učitelů patří: potřeba respektu k jeho práci, budování vzájemné důvěry a zájem o spolupráci. V publikaci je obsaženo také mnoho praktických věcí (příkladů z vybraných škol, typy, jak určité věci zavést do praxe nebo popřípadě, kam se obrátit pro více informací). Publikace probírá témata od jak zapojit rodiče do dění ve škole, přes samotné formy spolupráce a je zakončena kapitolou o psychohygieně pro učitele.

4 Shrnutí teoretické části

Teoretická část této diplomové práce se zaměřuje na významnou roli spolupráce mezi školou a rodinou v raném období školní docházky dítěte. Prozkoumává dynamiku a interakce mezi klíčovými aktéry této spolupráce: učitel, rodič a dítě. Rozbor těchto rolí přináší hlubší porozumění jejich vzájemného vlivu a spolupráce, ve které má každý z nich význam pro proces vzdělávání.

Součástí teoretické části je popis aktérů spolupráce – učitel, rodina, dítě. Každý z nich je nenahraditelným prvkem v procesu vzdělávání. Učitel představuje klíčový spojovací element spolupráce, protože je to právě učitel, kdo podněcuje navázání spolupráce. Rodina též hraje velice důležitou roli během podpory dítěte k učení a komunikace se školou. Různé typologie rodin ovlivňují jejich přístup k výchově, a tudíž ovlivňují také vzdělávací proces dítěte. Dítě jako středobod vzdělávacího procesu, prochází předškolní přípravou a adaptací na první třídu, kde kromě akademických schopností rozvíjí také sociální a emocionální dovednosti pro úspěšný přechod do nového prostředí. Právě pro úspěšný přechod a adaptaci je správný postup spolupráce důležitý.

Popsat kompetence učitele není jednoduché kvůli jejich neukotvení. Kapitola přináší tři různé možnosti kompetenčního rámce, kde se každý z nich liší od těch ostatních. Liší se hlavně jejich rozdělení do oblastí a konkrétními výstupy každého z nich. Pro všechny učitele je v současnosti podstatný nejnovější Kompetenční rámec podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, který je závazný pro vzdělávání budoucích učitelů. Pro tuto diplomovou práci jsem zvolila jako hlavní výčet kompetencí podle programu Začít spolu, kvůli jeho zaměření na spolupráci školy s rodinou. V praxi můžeme sledovat, jak jsou kompetence u učitelů na školách rozvíjeny, a jestli učitelé mají možnost tuto kompetenci rozvíjet a aplikovat.

Důležitým aspektem této části je analýza různých forem spolupráce, které může škola zařadit. Zařazené jsou různé formy komunikace a sdílení informací mezi školou a domovem jako například třídní schůzky, konzultace nebo komunikace za pomoci technologií. Z poznatků vyplývá, že by k výměně informací mezi učitelem a rodičem mělo docházet pravidelně. Komunikace by měla být nastavena podle specifických potřeb obou stran. Pravidelná komunikace prohlubuje vztahy mezi učitelem a rodinou. Vytváří mezi

nimi důvěru a partnerský vztah, který je pro další spolupráci důležitý. Do spolupráce jsou zahrnuty i příklady externích programů, které mohou spolupráci mezi školou a rodinou posunout.

Zkoumání všech těchto aspektů nám přináší pochopení dynamiky vztahů mezi školou a rodinou. Identifikací a popisem klíčových rolí, stanovení nezbytných dovedností učitelů a shrnutím možných strategií spolupráce podtrhuje důležitost propojení těchto prvků pro optimální vzdělávací prostředí dítěte. Analýza klade důraz na nutnost aktivní interakce mezi aktéry vzdělávacího procesu a zdůrazňuje roli spolupráce v podpoře úspěšného vzdělávání dítěte.

II.PRAKTICKÁ ČÁST

5 Cíl výzkumu

Cílem praktické části je ověřit efektivnost vybraných strategií pro budování a podporu spolupráce mezi školou a rodinou v prvním roce školní docházky. Navazuje na poznatky z části teoretické, která se zabývala obecně tématikou spolupráce školy s rodinou. Obsahuje analýzu a vyhodnocení průběhu spolupráce s rodinou na dvou vybraných školách.

Výzkumná otázka:

- Jaké jsou nejefektivnější strategie pro budování a podporu spolupráce mezi školou a rodinou v prvním roce školní docházky?

Konkretizační otázky:

- Jakými způsoby spolupracují školy s rodiči?
- Jaké jsou výhody dobré spolupráce mezi školou a rodinou?
- Jaké jsou hlavní překážky a nedostatky v komunikaci a spolupráci mezi školou a rodinou?
- Jaké strategie a přístupy by mohly vést ke zlepšení a posílení spolupráce mezi školou a rodinou?

6 Metodologie výzkumu

6.1 Vymezení výzkumné metodologie

Pro kvalitativní výzkum prováděný v rámci diplomové práce jsem zvolila dvě metody sběru dat, a to rozhovor a dotazník. Metody jsem zvolila proto, abych nejlépe dokázala zjistit, popsat a vyhodnotit formy spolupráce probíhající na vybraných školách součástí výzkumného vzorku.

První výzkumnou metodou byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který probíhal s vybranými aktéry spolupráce na obou vybraných školách. Skrz rozhovory jsem dokázala identifikovat nejčastěji používané formy spolupráce a komunikace na obou školách a porovnat je mezi sebou. Vybrání respondenti pro tuto část výzkumu byli ředitel školy, zastupující pedagog Sdružení učitelů, rodičů a přátel školy, zastupující rodič Sdružení učitelů, rodičů a přátel školy, učitelé a rodiče žáků prvních tříd. Tito lidé byli vybráni z důvodů různých vazeb a postojů ke spolupráci. Ředitel školy vytváří vizi a strategii spolupráce a podporuje během ní pedagogy a rodiče. Zároveň také on sám s rodiči komunikuje a řeší problémy a konflikty. Zastupující pedagog a zastupující rodič Sdružení byli vybráni, protože právě oni se společně starají o komunikaci mezi oběma stranami a podílí se na jejich propojení. Učitelé jsou ti, kdo spolupráci navrhují. Rodiče žáků nám pomohou pochopit představy a potřeby rodičů během tohoto důležitého období a zároveň jejich pohled na možnou spolupráci z jejich strany. V následující tabulka obsahuje témata rozhovorů a konkrétní pokládané otázky skupinám respondentů.

témata rozhovorů	pokládané otázky
Formy spolupráce	Ředitel školy <ul style="list-style-type: none">○ Jakým způsobem škola podporuje aktivní zapojení rodičů do dění školy?○ Využíváte nějaké konkrétní formy spolupráce školy s rodinou při začátku školní docházky dítěte? Sdružení rodičů a přátel školy – zastupující pedagog <ul style="list-style-type: none">○ Jakým způsobem sdružení přispívá k vytváření prostředí,

	<p>které podporuje rodiče k navázání spolupráce?</p> <p>Sdružení rodičů a přátel školy – zastupující rodič</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jak vnímáte úroveň komunikace mezi školou a rodiči? Konkrétněji pak v počáteční fázi vzdělávání dítěte? ○ Jakými způsoby se podle vás může sdružení podílet na podpoře a posílení vztahů mezi školou a rodiči žáků? <p>Rodiče žáků prvních tříd</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jakými způsoby škola a učitelé podporovali a zapojovali rodiče během začátku školního roku vašeho dítěte? ○ Jak jste vnímali úroveň komunikace mezi školou a vámi jako rodičem? Co bylo podle vás pozitivní a co by se dalo vylepšit? <p>Učitelé prvních tříd</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jakými způsoby se snažíte zapojit rodiče do života třídy a školy během prvního roku? ○ Jaké jsou podle vás neúčinnější způsoby komunikace s rodiči žáků 1. třídy?
<p>Výzvy a překážky</p>	<p>Ředitel školy</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaké jsou hlavní výzvy a překážky, se kterými se škola setkává při navazování spolupráce s rodiči žáků ○ Jaké jsou podle vás klíčové faktory pro úspěšnou spolupráci mezi školou a rodinou? <p>Sdružení rodičů a přátel školy – zastupující pedagog</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaké jsou podle vás klíčové výzvy, na které by se mělo sdružení zaměřit, aby posílila spolupráci školy a rodin? <p>Učitelé prvních tříd</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaké jsou nejčastější výzvy nebo překážky, se kterými se

	<p>setkáváte při spolupráci se školními rodinami na začátku školního roku?</p>
<p>Role a očekávání</p>	<p>Sdružení rodičů a přátel školy – zastupující pedagog</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaké jsou hlavní role a cíle Sdružení v podpoře spolupráce mezi školou a rodinou, zejména v počáteční fázi školní docházky na vaší škole? <p>Rodiče žáků prvních tříd</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaká očekávání jste měli ohledně spolupráce se školou na začátku školní docházky vašeho dítěte? Jak by podle vás tato spolupráce mohla být efektivnější?
<p>Zkušenosti a příklady</p>	<p>Ředitel školy</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Můžete sdílet nějaké úspěšné příklady, které vedly k výraznému zlepšení spolupráce mezi školou a rodinou? <p>Sdružení rodičů a přátel školy – zastupující pedagog</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaké jsou příklady úspěšných spoluprací, které byly iniciovány sdružením a vedly k posílení vztahů mezi školou a rodinou? <p>Sdružení rodičů a přátel školy – zastupující rodič</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaká je vaše zkušenost se spoluprací mezi školou a rodinou na této škole? ○ Můžete sdílet příklady situací, ve kterých cítíte, že sdružení mělo pozitivní dopad na spolupráci školy s rodinami? <p>Rodiče žáků prvních tříd</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaké jsou vaše zkušenosti s procesem začátku školní docházky vašeho dítěte ve směru spolupráce se školou? ○ Můžete sdílet příklad konkrétní situace, kdy jste pocítili,

	<p>že spolupráce mezi školou a vámi jako rodičem měla pozitivní vliv na vzdělávání vašeho dítěte nebo byla pro vás účinná?</p> <p>Učitelé prvních tříd</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaké jsou vaše zkušenosti s úrovní zapojení a angažovanosti rodičů v životě školy a jaká opatření považujete za nejúčinnější? ○ Můžete sdílet příklady úspěšných iniciativ nebo aktivit, které vedly ke zlepšení spolupráce mezi školou a rodinami nových žáků?
--	--

Tabulka 1: Témata a otázky pro respondenty rozhovorů

Metoda dotazníku byla zvolena z důvodu nejlepší možnosti spojení se s rodiči a učiteli z cizích zemí. Skrze dotazníky jsem se spojila se čtyřmi aktéry spolupráce z různých zemí po celém světě. Zapojení rodiče měli možnost porovnat školství z dané země se školstvím českým. Vybranou paní učitelku ze Spojených států amerických jsem oslovila skrz sociální síť Instagram a požádala ji o spolupráci. Se spoluprací souhlasila a odpověďmi na dotazník naskytla pohled na průběh spolupráce ve Spojených státech.

6.2 Vymezení výzkumného vzorku

Do výzkumného vzorku byly zařazeny dvě vybrané školy, jedna nacházející se na severním okraji Prahy a druhá nacházející se blíže centru na Praze 8.

6.2.1 Škola 1

První vybraná škola se nachází na severním okraji Prahy. Je to škola s devíti postupovými ročníky v celkem 18 třídách. Podle webových stránek, školu navštěvuje celkem 504 žáků. Na prvním stupni jsou v každém ročníku dvě paralelní třídy. Školu navštěvují nejen děti z městské části, ale také děti z okolních městských částí a vesnic kolem Prahy. Škola vyučuje podle Školního vzdělávacího programu – „Škola základ života“, který vychází ze vzdělávacích cílů stanovených Rámcovým vzdělávacím programem ZV.

Na základní škole funguje Spolek rodičů, učitelů a přátel školy. Spolek si klade za cíl podporovat spolupráci rodičů, pedagogů a občanů městské části. Mezi jeho hlavní činnosti patří například: podpora kvalitního vzdělávání ve škole, příprava a pořádání kulturních, sportovních a jiných školních akcí nebo podpora bezpečného a zdravého prostředí pro žáky, pedagogy a ostatní zaměstnance školy.

Škola klade důraz na spolupráci s rodiči mnoha způsoby. Pravidelná komunikace probíhá skrze webové stránky školy (články o dění ve škole), online školním programem Bakaláři, telefonními čísly a e-maily učitelů (dostupné na webových stránkách školy) nebo na vypsanych konzultačních hodinách učitelů. Přímou komunikaci s rodiči umožňují třídní schůzky, které jsou pořádány dvakrát do roka a konzultacích ve třech, které též probíhají dvakrát do roka. Na tripartitních schůzkách se setkává učitel, rodič a žák a společně reflektují žákův pokrok. Rodiče se také můžou účastnit školních akcí jako jsou adventní trhy, den otevřených dveří, velikonoční tvoření nebo veřejných obhajob prací devátých ročníků.

6.2.2 Škola 2

Druhá vybraná škola se nachází blíže k centru v jedné z městských částí Prahy 8. Ve srovnání s první školou je větší, celkem ji navštěvuje přes 1000 dětí ve 36 třídách. V současné době má škola 5 prvních ročníků. O navštěvování této školy je velký zájem, a proto dává škola přednost hlavně spádovým dětem. Na škole se vyučuje podle Školního vzdělávacího programu – „Smysluplná škola“, který vychází z Rámcově vzdělávacího programu Ministerstva školství. Mimo jiné se vzdělávací program zaměřuje také na „smysluplné vztahy“ se všemi, kteří jsou součástí výchovně – vzdělávacího procesu (tedy pracovníky školy, žáky, rodiče a veřejnost).

Podobně jako na první škole, i zde funguje spolek rodičů a přátel školy, který školu podporuje různými způsoby. Rodiče se mohou aktivně zapojit ve třídě, nabídnout své dovednosti, nebo se stát zástupcem třídy a spolupracovat s vedením školy. Spolek také podporuje celoškolské akce a sám některé i pořádá. Příkladem jsou například Rodičovské kavárny, kde se rodiče mohou setkat a dozvědět se více o různých tématech týkající se vzdělávání (například téma Hodnocení). Rodiče také mohou skrze ankety hlasovat o

nadcházejících tématech. Kromě toho spolek také finančně podporuje běžný chod školy a konkrétní projekty na škole.

Škola dává přednost osobní komunikaci mezi pedagogickými pracovníky a rodiči, a to hlavně formou osobních konzultací a tripartit. Na tripartitách se dvakrát ročně setkává učitel, rodič a dítě. Během tohoto setkání jde především o sebehodnocení dítěte a společné domluvě na dalších cílech a postupech. Kromě tohoto také komunikuje s rodiči podle potřeby e-mailem nebo skrze školní informační systém Škola online. Rodiče se též mohou dozvědět více o akcích školy na jejich webových stránkách, kde najdou články o těchto akcích. V žákovské knížce najdou rodiče kodex komunikace mezi učiteli a zákonnými zástupci vytvořený školou. Kodex popisuje potřebu vzájemného respektu mezi oběma stranami, jak řešit problémové situace a jak by mělo probíhat setkání a komunikace na něm.

6.3 Plán a realizace výzkumu

Před počátkem samotného výzkumu jsem již měla naplánováno, na kterých školách chci data shromažďovat. Jako první jsem si zvolila školu, na které pracuji na částečný úvazek a mám k ní tudíž vztah. Jako druhou jsem zvolila školu ne tolik vzdálenou naší, která je jednou z největších škol v republice co do počtu žáků. Bohužel její vedení mě muselo odmítnout z důvodu vysoké spolupráce s jinými výzkumy, a proto by učitelé neměli tolik času. Proto jsem oslovila jiné školy, které na mé emaily neodpověděly. Nakonec se mi podařilo další školu pro výzkum sehnat.

Před začátkem příprav jsem se krátce seznámila s oběma školami prostřednictvím jejich webových stránek. Podle popisů škol, dostupných dokumentů jako Školní vzdělávací program nebo zveřejněná koncepce školy, jsem vytvořila krátký popis obou škol a jejich záměrů. Během příprav na individuální rozhovory jsem si pro každou skupinu respondentů (ředitele škol, učitele a rodiče) připravila hlavní otázky, na které se během rozhovoru zaměříme. Otázky se týkali průběhu spolupráce na dané škole a jejich zkušeností s ní. Rozhovory proběhly formou osobního setkání. Všechna setkání za účelem sběru dat proběhla od 21. 2. 2024 do 14. 3. 2024. Před setkáním respondent podepsal informovaný souhlas o nakládání s údaji a informacemi. Každé setkání bylo nahráváno na diktafon nebo zaznamenáno poznámkami na papír, abych se k nim mohla později vracet během

vyhodnocování výsledků. Rozhovory proběhly se všemi respondenty v profesionálním a kolegiálním duchu. S respondenty se mi pracovalo skvěle, všichni byli sdílní a rádi se se mnou podělili o své zkušenosti. Následně jsem data z každého setkání vyhodnotila. A to nejdříve shrnutím každé školy. Následně jsem vždy vedle sebe položila výpovědi stejných respondentů obou škol a hledala mezi nimi rozdíly a věci, které je prolínají. Brala jsem v úvahu rozdílné možnosti škol a jejich přístupy. Podle dat jsem pak provedla vyhodnocení a navrhla doporučení pro budoucí praxi.

6.4 Etika výzkumu

Před zahájením výzkumu byli všichni respondenti informováni o jeho cíli, metodách a o tom, jak budou jejich data použita. Respondenti měli možnost se kdykoli z výzkumu bez udání důvodu odhlásit. Všechna data byla shromažďována anonymně a nebyla sdílena s žádnými třetími stranami. Pouze výzkumník měl přístup k identifikačním údajům respondentů. Výzkum byl navržen tak, aby minimalizoval rizika pro respondenty. Nebyly kladeny otázky, které by mohly ohrozit soukromí respondentů a vždy měli možnost se odpovědi zdržet. Výsledky výzkumu byly shrnuty a analyzovány a následně využity k formulaci závěrů a doporučení pro praxi.

7 Prezentace dat a výsledky výzkumu

7.1 Škola 1

Podle mého rozhovoru s panem ředitelem školy je znatelné, že si zakládá na vzájemné pospolitosti mezi žáky, rodiči a učiteli. Vnímá všechny jako jednu společnou komunitu školy. Rodiče se ale samostatně příliš do vyučovacího procesu nezapojují. Po několika nedobrych zkušenostech z ředitelovi minulé praxe se rodiče účastní hlavně akcí, které jsou pořádány pro ně (mezi ně patří například Vánoční trhy a další). Tímto způsobem záleží na rodičích, jestli si udělají čas v odpoledních hodinách, kdy se akce pořádají. Nástup žáků do prvních tříd nebere škola na lehkou váhu. S rodiči, a především s žáky jsou v kontaktu již od posledního roku mateřské školy. Před zápisem do prvních tříd jsou pro rodiče pořádány informační schůzky, kde se rodiče dozví vše potřebné ohledně budoucího nástupu do školy. Spíše, než na zapojení rodičů do procesu nástupu do první třídy se škola zaměřuje právě na dítě a jeho bezproblémovou aklimatizaci do nového prostředí. Zde ředitel vypíchl neobvyklý přístup školy, a to setkání budoucích prvňáčků s budoucími deváťáky. V červnu tou dobou ještě osmáci navštíví předškoláky ve školce, kde se s nimi seznámí, poznávají je a hrají. Když pak tyto děti přijdou první den na setkání školy, už pro ně nejsou všichni cizí. Tito starší žáci je pak dovedou první den do jejich nové třídy a první týden jim ukazují, jak škola funguje (pomáhají jim v šatnách, ukazují jim, jak to funguje v jídelně). Osobně jsem byla svědkem toho, že někteří starší žáci i v následujících měsících navštěvují svoje malé kamarády během přestávek. A malí žáci je rádi vidí. Během začátku školní docházky škola nevyužívá oproti dalším ročníkům jiné konkrétní formy spolupráce. Na celé škole se pořádají kromě třídních schůzek také dvakrát do roka konzultace ve třech. Během školního roku mají rodiče možnost si prohlédnout školu během dne otevřených dveří. Během něj mohou zavítat do výuky vybraných tříd. Jinak rodiče možnost navštívit výuku dětí nemají.

Je nutno říct, že na škole nefunguje klasické sdružení rodičů a přátel školy (neboli SRPŠ), jehož činnost je definována Vyhláškou č. 89/1973 Sb., o sdružení rodičů a přátel školy a Metodickými pokyny k činnosti tohoto sdružení od ministerstva školství. V obci však vznikl spolek, jež se řídí zákonem pro neziskové organizace a spolky 89/2012 Sb.. Spolek má tedy rozdílné pravomoci a možnosti pro činnost než tradiční SRPŠ. Vybírají od

rodičů dobrovolné příspěvky způsob příspěvků pro SRPŠ. V rozhovorech se zastupujícím pedagogem a rodičem spolku jsme hovořili o aktivitách, které vykonává spolek vykonává. Členové spolku úzce spolupracují s vedením základní a mateřské školy. Podílí se na pořádání a financování školních akcí, jako je Sportovní den nebo Den učitelů. O společném rozpočtu na akce rozhoduje vedení a členové spolku na společných schůzích. Členové spolku jsou zapojeni nejen do kultury školy, ale i do společenství celé obce. Spolek samotný se ale nemůže podílet na rozhodnutí školy (o výuce atd.). Během rozhovoru se zastupujícím pedagogem a rodičem tohoto spolku jsme mluvili o jejich podílu na spolupráci s rodiči, především během první třídy. Oba vypověděli, že se na celkové spolupráci podílí více finančně a organizačně. Spolupráci s rodiči žáků prvních tříd není věnována speciální pozornost a více se věnují aktivizaci rodičů žáků napříč ročníky. Bohužel míra spolupráce spolku a školy s rodiči nenaplnuje jejich představy. Podle výpovědi se více spolupráce uskutečňuje v mateřské škole, ale motivace pro spolupráci se už nadále nepřenáší do školy základní. S přechodem na základní školu rodiče ztrácí zájem pro větší spolupráci a nevidí důvod se do ní zapojovat. Často se setkávají s myšlenkou, že jejich nadměrnější pomoc není potřeba, že to vše je role školy. Spolek se také potýká s nadměrnou vytížeností z nedostatku členů. Důvodem je nízký podíl zapojení rodičů do spolku, a snaží se proto motivovat další. Zastupující rodič považuje za úspěch minulého roku, získání dvou nových členů ze strany rodičů. Nízký zájem neproudí jen ze strany rodičů, ale i ze strany učitelů. Podle zástupce učitelů ani samotní učitelé nemají takovou motivaci se zapojit do tohoto druhu spolupráce. Všichni učitelé se spolkem setkávají na schůzi jednou ročně, kde se probírají nadcházející události a změny. Tento problém připisuje zastupující učitel vysoké zátěži učitelů, kdy už jim nezbývá tolik času na další možnosti angažovanosti. I přes povědomí o existenci spolku u obyvatel obce a snaze jejich členů se množství rodičů do akcí nezapojuje. Podle zastupujících členů je na seznamu cílů pro spolek do budoucna zvýšení celkové spolupráce s rodiči a navýšení motivace k ní.

Během rozhovorů s učiteli jsem se setkala s učitelkou s mnoholetými zkušenostmi a s učitelkou, která učí třetím rokem. Obě prošly učením žáků prvních tříd. Společně jsme hovořily o formách spolupráce, které využívají a jejich zkušenost se spoluprací s rodiči. Pro zkušenou paní učitelku je celá spolupráce založená na společné domluvě a nastavených

pravidlech. Ty si s rodiči nastavuje hned během prvních třídních schůzek na začátku školního roku. Dává na vědomí rodičům, že jsou zde spolu kvůli stejné věci, a to kvůli dětem a jejich vzdělání, proto je potřeba, aby k sobě přistupovali partnersky. Seznámí rodiče s tím, co vše jejich děti budou během roku potřebovat, co je čeká a jak jim oni sami mohou pomoci. Dává jim najevo, že je jim vždy k dispozici a mohou se na ni kdykoliv obrátit s problémem nebo dotazem. Osobně je pro ni spolupráce spjata také s nastavením hranic a jejich vzájemném dodržování. Sama má nastavenou časovou dostupnost, v jejíž době se jí rodiče mohou ozvat s řešením potřebných věcí nebo se domluvit na schůzce. Pro tuto potřebu poskytuje již od první chvíle všem rodičům své osobní telefonní číslo, na které mohou telefonovat nebo psát zprávy. Zatím má s touto formou jen kladné zkušenosti. Rodiče se mohou do života třídy zapojit též formou sponzoringu, ať už třídy nebo školy. Do třídy tak rodiče mohou dobrovolně přispět například materiály (papíry, kapesníky) nebo různými odměnami, které se též mohou využít na škole v přírodě. Komunikace, která je zde na škole na prvním stupni povinná, jsou týdenní plány pro rodiče. Skrze týdenní plány učitelé informují o učivu, které se bude následující týden probírat. Sama paní učitelka si dává pozor na to, aby plány četli všichni rodiče, a byli tak informováni. S informovaností rodičů o probírané látce se pojí také nově založená whatsappová skupina pro rodiče, která je pro paní učitelku novinkou. Hlavním přispěvatelem je především paní asistentka třídy, která ve skupině informuje a posílá vyfocené informace na tabuli do skupiny především pro rodiče chybějících žáků. Jedná se o rychlejší dostupnost informací. S účastí rodičů ve třídě se nikdy paní učitelka osobně nesetkala. Nikdy ani ze strany rodičů tento dotaz nebo nabídka nepřišla. Pouze se někteří rodiče přijdou podívat během dnu otevřených dveří, který probíhá i během výuky. Paní učitelka však dává rodičům možnost představit třídě své zaměstnání. Z tohoto konkrétního druhu spolupráce má vždy paní učitelka radost a považuje to za formu úspěšné spolupráce. Během své kariéry se jí například ve třídě představila maminka spisovatelka, maminka zubařka, která zábavnou formou ukázala, jak to může dopadnout, když si nebudou správně čistit zuby nebo tatínek hasič, který je pozval na exkurzy do místní hasičské stanice. Paní učitelka má z tohoto druhu spolupráce vždy radost a bere to též jako zpestření výuky. Žáci též mají radost, když si jejich rodič udělá čas a ukáže tak zájem o jejich vzdělání. Paní učitelka také vypověděla, že se nikdy nesetkala s negativní zkušeností během spolupráce s rodiči. Nejdůležitějšími

způsoby jsou pro ni komunikace, online spojení formou e-mailů nebo zpráv, kvůli jejich rychlosti a dostupnosti, a také osobní konzultace, během kterých může s rodiči hovořit o potřebných věcech. Pro úspěšnou spolupráci radí, již ze začátku si nastavit vzájemná pravidla spolupráce, aby bylo jasné, co se od každé strany očekává a jejich dodržování. Při rozhovoru s druhou, začínající (3 roky praxe) paní učitelkou jsem se dozvěděla podobné věci jako od první paní učitelky. I tato paní učitelka si zakládá na pravidelné intenzivní komunikaci s rodiči. Ať už komunikaci ve formě osobních setkání nebo online formou Bakalářů a whatsappové skupiny. Právě whatsappová skupina byla podle paní učitelky dobré rozhodnutí. Do skupiny, do které mají přístup všichni rodiče žáků, posílá paní učitelka 2x – 3x týdně fotky výrobků nebo práce během hodin. Rodiče tak mohou sledovat, jak si jejich děti ve škole vedou. Na tuto formu dostává pozitivní vazbu také od rodičů. Jako největší překážku během prvního společného školního roku vnímá právě vzájemnou neznámost. Je potřeba nejdříve se s rodiči seznámit a poznat je. Pochopit zázemí a fungování rodiny, ze které každé dítě přichází. Právě proto nechává paní učitelka první rok jako poznávací a nezaměřuje se tolik na přímé zapojení rodičů do výuky žáků. Využívá spíše rodiče v rámci domácí přípravy. A teprve až v budoucích ročnících zapojí rodiče více do přímé spolupráce (pořádání besed nebo pozvání rodiče do hodiny). I tak má paní učitelka zkušenost s účastí rodiče na Škole v přírodě. V její první třídě se jí vyskytl chlapec s cukrovkou, a proto jako dohled nad jeho stravou a dalšími věcmi jela společně s učiteli také jeho maminka. Ze začátku byla pouze jako dohled nad jedním dítětem, ale nakonec se účastnila celé školy v přírodě jako další dohlížející nad dětmi. Další rok, když třída jela opět na školu v přírodě, doprovázela je znovu maminka jako doprovod.

Vybraní rodiče žáků prvních tříd během našich společných rozhovorů hodnotili zkušenosti a postřehy z procesu zápisu a spolupráce na začátku a následně během školního roku hlavně pozitivně. Rodiče se vyjádřili, že před vstupem do vzdělávacího procesu neměli žádná speciální očekávání od strany školy ve směru spolupráce. Někteří mají se školou již zkušenosti, a proto vědí, co od ní očekávat. A naopak někteří zkušenosti se školou nemají, ale od školy očekávali především dobrou komunikaci a dostatečnou informovanost. Nejčastěji vyzdvížené formy spolupráce byli konzultace ve třech a pravidelná komunikace skrz aplikaci Bakaláři. Spokojenost s tripartitami byla zdůvodněna jako možnost probírat úspěch, neúspěch nebo případné problémy dítěte v úzkém kruhu

v přítomnosti samotného dítěte. Dítě má možnost se aktivně zapojit do rozhovoru o svém vzdělávání, což konkrétní rodič považoval za velmi důležité. Dále byla všemi tázanými rodiči oceněna úroveň komunikace skrz aplikaci Bakaláři, která jim poskytuje přehledné informace o aktuálním učivu, domácích úkolech, známkách a umožňuje jim komunikaci s učitelem. Jediný návrh na vylepšení byl v souladu s občasnou generalizující komunikací na všechny rodiče, zejména, když se vyskytne ve třídě nějaký problém. Rodič uváděl jako příklad, kdy se na třídních schůzkách dozvěděl o „problémech“ třídy, ale netušil, zda se to týká přímo jich nebo ne. K tomu také dodává, že předpokládá, že v momentě, kdy by se to jich týkalo, věděl by o tom dříve a řešili by to s paní učitelkou individuálně. Jeden z rodičů vyjádřil svou spokojenost hlavně se spoluprací během přípravy na zápis do prvního ročníku a na začátku školního roku. Před zápisem do školy prošly děti testy zralosti, kde jeho připravenost hodnotil nejen zástupce pedagogicko – psychologické poradny, ale také učitelky ve školce, které děti vidí pravidelně a mohou tak poskytnout ucelenější názor na jeho připravenost. Zvláště ocenili třídní schůzky před nástupem do školy, které probíhaly během června, díky nimž se cítili lépe připraveni na novou etapu ve vzdělávání svých dětí. Na první třídní schůzce v září předvedla paní učitelka praktické tipy a ukázky, jak pracovat s dětmi doma a jak s nimi postupovat během učení matematiky nebo čtení. Tato ukázka byla rodiči vítaná a považovali ji za užitečnou. Jeden z rodičů také ocenil kreativitu paní učitelky během vyučování, ale i pro domácí opakování. Jako příklad uvedl „speciální“ varianty domácích úkolů, které nejsou pouze o práci ve školních sešitech, ale jsou prezentovány formou her a aktivit, což podle něho pomáhá dětem lépe se učit a motivuje je k větší aktivitě a zájmu o vzdělávání. V souhrnu podle jednoho z rodičů má veškerá pravidelně a systematicky vedená komunikace mezi rodičem a školou podle jejich názoru pozitivní vliv na vzdělání jejich dítěte.

7.2 Shrnutí školy 1

Je viditelné, že se ředitel školy snaží budovat vzájemnou pospolitost mezi žáky, rodiči a učiteli, vnímá je jako jednotnou komunitu. Avšak rodiče se do vzdělávacího procesu samostatně příliš neangažují, převažuje jejich účast na akcích, které jsou pro ně organizovány. Přesto škola věnuje pozornost dítěti a jeho adaptaci na nové prostředí, včetně setkání s budoucími devátáky. Na škole funguje spolek, který se snaží o spolupráci

se školou, ale naráží na nedostatečný zájem a účast rodičů a učitelů. Učitelé se snaží především o pravidelnou komunikaci s rodiči prostřednictvím aplikací a pravidelných schůzek. Navzdory některým výzvám se rodiče vyjadřují pozitivně ke spolupráci se školou a vidí její pozitivní vliv na vzdělávání svých dětí. Škola, a i rodiče ocení možnosti interakce a komunikace, které posilují vzájemné porozumění a podporují rozvoj.

7.3 Škola 2

Během našeho společného rozhovoru mi ředitel školy popsal celý proces, kterým budoucí žáci a následně žáci prvních ročníků a jejich rodiče prochází. S žáky a rodiči se již pracuje během předškolního roku v mateřské škole a dochází k vzájemnému provázání se základní školou. Škola také pro předškolní děti pořádá dobrovolný kurz „Škola na nečisto“, kdy přibližně od konce února do zápisu mohou děti navštěvovat společně s rodičem základní školu jednu hodinu denně. Žáci se tak zapojí do dění školy a seznámí se s podobou vyučování. V průběhu jsou jim k dispozici učitelé, asistenti a také speciální pedagogové. Tato forma slouží částečně jako test zralosti, protože v průběhu pracovníci poznají, jestli je dítě na nástup do školy zralé. Před samotným zápisem svolává škola třídní schůzky, kde rodiče dostanou potřebné informace ohledně zápisu. Pokud je dítěti doporučen odklad, má možnost navštěvovat jednu z přípravných tříd zde na škole. Návštěvou přípravných tříd se i tak stává součástí kultury školy a již se seznamuje s jejím řádem. Noví žáci a rodiče se setkávají s novou paní učitelkou až první den školy a na prvních a jediných společných třídních schůzkách. Na škole byla zrušena klasická forma třídních schůzek, kde se schází všichni rodiče společně s učitelem, a to z důvodu jejich nepotřebnosti pro obě strany. Informace, které jsou většinou na těchto schůzkách sdílené mohou rodiče zjistit v nepravidelných newsletterech od školy nebo jsou informováni učitelem. Zůstali jen tripartitní schůzky dvakrát do roka. Tyto schůzky se zaměřují především na sebehodnocení žáka. Škola vítá zapojení rodičů do výuky například formou rodič – expert ve svém oboru, kdy jsou zváni do tříd představit své povolání. Ředitel dále zdůraznil, že důležitým faktorem pro úspěšnou spolupráci je vzájemná důvěra mezi školou a rodinou. Pokud si vzájemně strany nedůvěřují, nemůže probíhat žádná spolupráce. Rodič by měl být vnímán jako partner v procesu vzdělávání a výchovy svého dítěte.

Na škole též nefunguje běžné SRPŠ, ale samostatný Spolek, který se také řídí stejnou vyhláškou o spolcích a metodickými pokyny Ministerstva školství. Ředitel školy mi během rozhovoru blíže popsal jeho fungování. V danou chvíli nebylo možné zastihnout zástupce rodičů a prodiskutovat s ním aktivity spolku z pohledu rodičů. Spolek sdružuje rodiče, kteří jsou třídními zástupci, vedení školy a zástupce z řad učitelů. Zaměřuje se především na pořádání menších akcí pro třídy, jako je například sběr papíru. V té době se měl spolek podílet také na pořádání velikonočních dílen pro žáky. Vzhledem k velkému počtu žáků na škole je obtížné organizovat rozsáhlé akce pro celou školu. Jednou z aktivit pořádaných spolkem výhradně pro rodiče jsou „rodičovské kavárny“, které jsou pro školu nově zavedený způsob zapojení. Slouží jako prostor pro setkávání a neformální diskuzi rodičů nad vybranými tématy, o kterých mohou hlasovat v anketách. Bohužel kavárny se zatím nesetkávají s vysokou účastí. Spolek dále finančně podporuje školu z dobrovolných příspěvků rodičů. Ředitel školy i v tomto případě zmínil nízkou míru zapojení rodičů do aktivit spolku a jejich nezáměr o aktivnější spolupráci. Výpověď na toto téma se velice shodovala s výpověďmi zástupců spolku na předešlé škole, kdy větší míra spolupráce se uskutečňuje v mateřské škole, ale již se jí nedaří udržet během nástupu do základní školy. Tato problematika se zdá být obecnějšího charakteru, jelikož jsem se s ní setkala i na předešlé škole.

Stejně jako na první škole jsem setkala s paní učitelkou s mnoholetými zkušenostmi a paní učitelkou, která je v praxi prvním rokem. Během našich rozhovorů jsme se společně bavily o způsobech, kterými zapojují rodiče svých žáků do života třídy a jak s nimi komunikují. Paní učitelka s praxí navazuje první kontakt s žáky a rodinou ještě před začátkem školního roku, kdy jim domů přijde dopis od paní učitelky, kterým se děti se svými rodiči seznámí s tématem roku a také co je ve škole čeká (co se žáci naučí, na co se mohou těšit). Dopis jim předčítají rodiče, ale po prvním roce školy si na něm žáci mohou procvičit, že se už číst naučili. První den školy pak zahrnuje krátké setkání s rodiči v rámci dopoledního programu, kde se děti předávají do péče družiny a rodiče tak mají prostor se seznámit se třídou, programem školního roku a také s paní učitelkou. Odpoledne následují klasické třídní schůzky, kde jsou rodiče informováni především o organizačních záležitostech školního roku. Paní učitelka se snaží vést třídní schůzky neformálním stylem a připraví pro přichozí rodiče například občerstvení v podobě kávy nebo čaje, aby se rodiče

cítili pohodlně. Navíc jim nabízí možnost navštívit výuku po předešlé domluvě, což umožňuje rodičům získat přímý vhled do vzdělávacího procesu svých dětí. Paní učitelka také v minulosti dávala možnost setkání s rodiči i mimo školu, například o víkendech nebo společné závěrečné rozloučení na konci roku. Dále také dává k dispozici možnosti zorganizovat víkendové pobyty jako třída s rodiči. S tím spojila zkušenost, kdy jeden z rodičů naplánoval společně s ostatními rodiči výlet pro celou třídu, na který pak vyrazili. Ve svém prvním roce se druhá zodpovídaná paní učitelka snaží naslouchat podnětům rodičů a reagovat na ně již od prvních třídních schůzek. Během nich měla všechny potřebné informace připravené jak vytištěné, tak i v elektronické verzi, což rodiče velice ocenili. Během roku pořádala několik ranních setkání s rodiči, během nichž děti vystoupily se svým připraveným představením a všichni přinesli nějaké občerstvení. Podobná akce se uskutečnila také během vánočních svátků. V nejbližší době paní učitelka plánuje pořádat matematickou dílnu podle Hejného matematiky, kde bude prostor pro rodiče seznámit se s prostředím a jak mohou dětem pomoci. Lituje, že podobnou akci nezorganizovala již na začátku školního roku na téma strategie čtení. Každý týden rozesílá (stejně jako učitelé ostatních tříd) týdenní plán, a spolu s ním i zhodnocení předešlého týdne. Rodiče jsou tak informováni o tom, čím se žáci zabývají a co již zvládají. Nedávno zavedla Google Classroom, kam nahrává domácí úkoly. Společně s tím využívá systém Škola online pro omluvenky. Paní učitelka vyjádřila obavy z toho, zda není příliš mnoho společných komunikačních kanálů (e-mail, Google Classroom, Škola online, telefon) a zda by nebylo vhodnější přesunout vše v budoucnu na jednu nebo dvě platformy. Rodičům také poskytla nedávno své telefonní číslo, které využívá pouze v určitých případech (např. připomínky), a stanovila si časy, kdy je dostupná. Stejně tak při odpovídání na emaily. Zde nabídla typ. Pokud mají učitelé stejně jako ona nutnost a pocit povinnosti odpovědět na e-mail ihned, i když už je mimo jejich domluvenou pracovní dobu a nechce se jim myslet na to, že to musí udělat zítra a třeba na to zapomenout, stačí u napsaného emailu nastavit čas odeslání na druhý den ve zvolený čas a učitel má tak email vyřešený a nemusí na něj již myslet. Během čtvrtletí posílá paní učitelka domů dotazník zpětné vazby pro rodiče s dětmi, který společně vyplňují. Otázky se týkají jejich domácích režimů, jestli například bývá ráno dítě unavené nebo jak zvládají plnění domácích úkolů odpoledne. Taky mají možnost napsat cokoliv, co jim leží na srdci. Obě paní učitelky také zmínili, že vnímají vysokou podporu

od vedení školy ve směru práce s rodiči a váží si toho. Pociťují, že jim vedení v těžkých situacích pomůže a mohou se na něj kdykoliv obrátit. Obě paní učitelky se také shodly na výzvách, které se pojí se spoluprací s rodiči. Jednou z nich je právě nastavení hranic spolupráce. Zkušenější paní učitelka má zkušenosti, že někteří rodiče mají při úzké spolupráci pocit, že mohou zasahovat do toho, jak by měl učitel vyučovat. Tím paní učitelka nemyslí, že jejich názory a připomínky nebere v potaz, ovšem jako odborník na vzdělávání je toto rozhodnutí především na ní. Pokud rodič s některou formou výuky nesouhlasí, paní učitelka nabízí možnost podívat se do výuky, aby rodič pochopil, proč využívá tento přístup a pochopil jeho využití. Začínající paní učitelka se svěřila pocitem, že se někdy cítí „neoprávněná“ rodičům radit, jak s dítětem pracovat, a to proto, že je mladší než oni a nemá zkušenosti s vlastními dětmi. V tuto chvíli vznikl hezký moment, kdy zkušenější paní učitelka svou kolegyni motivovala, že to tak nesmí brát. Sice nemá zkušenosti v tomto ohledu, přesto k této profesi studovala a získala mnoho vědomostí jako odborník na vzdělávání. Pro obě zodpovídané paní učitelky jsou nejdůležitější formy spolupráce: osobní kontakt s rodiči a emailová komunikace. E-mailová komunikace je pro všechny nejdostupnější, protože v dnešní době ho má skoro každý. Využívají ho hlavně pro sdělení obecných informací, ale i pro individuální řešení. Pokud je nějaký problém, ale i když není je pro paní učitelky důležité mít s rodiči osobní kontakt. Začínající paní učitelka popsala, že rodičům dává pocit, že jsou u ní dveře otevřené a vždy se na ní mohou obrátit.

Výpovědi z rozhovorů s vybranými rodiči, ukazují, že spolupráce na začátku procesu školní docházky je vnímána pozitivně, a to zejména díky komunikaci a poskytování informací ze strany školy. Rodiče uváděli, že informační materiály byly kompletní a dostupné v různých formách, což bylo během procesu nápomocné. Dále vyzdvihli možnost konzultace s učiteli a dalšími zástupci škol, ať už osobně či prostřednictvím elektronické komunikace. Oblíbené jsou také různé akce, které během roku proběhly a které umožnili zapojení rodičů do života třídy a školy. V rámci těchto akcí byla vytvářena příjemná atmosféra a prostor pro sdílení zkušeností mezi rodiče a pedagogickým týmem. Komunikace mezi školou a rodičem byla hodnocena jako průběžná a dostatečně informativní. Konkrétní situace, ve které jeden z rodičů pocítil pozitivní vliv spolupráce na vzdělávání jeho dítěte, se týkaly především individuálního přístupu k jejich

dítěti se specifickými potřebami. Právě spolupráce a otevřená komunikace mezi stranami hrála klíčovou roli v poskytování potřebné podpory pro dítě a vytvořila příznivé prostředí pro jeho vzdělávání.

7.4 Shrnutí školy 2

Během procesu školní docházky se žáci a jejich rodiče postupně zapojují do školského prostředí již od předškolního věku, kdy dochází ke spolupráci mezi mateřskou a základní školou. Kurz „Škola na nečisto“ umožňuje budoucím žákům seznámit se s prostředím základní školy a vyučováním. Spolek rodičů na škole se snaží podporovat školní aktivity, ale také čelí výzvám s nepříliš vysokou účastí rodičů. Paní učitelky udržují pravidelnou komunikaci s rodiči prostřednictvím e-mailů, třídních schůzek a dalších akcí. Rodiče oceňují poskytování informací a možnost konzultací s učiteli. Spolupráce s rodiči má vliv na individuální podporu žáků, zejména těch s specifickými potřebami, a vytváří příznivé prostředí pro jejich vzdělávání.

7.5 Porovnání a interpretace výpovědí respondentů školy 1 a 2

V rámci analýzy spolupráce mezi školou a rodinou na počátku školní docházky dítěte lze identifikovat klíčové body, které vyplývají z porovnání výpovědí respondentů. Na obou stranách je vyzdvihována důležitost této spolupráce a jsou uváděna opatření s konkrétními příklady, které mají za cíl podporovat integraci nových žáků a jejich rodin do prostředí školy.

Z rozhovorů s oběma řediteli škol vyplývá shodný prvek důrazu na vzájemnou pospolitost mezi žáky, rodiči a učiteli, kterou oba ředitelé považují za klíčovou pro vytvoření sounáležitosti a vzájemné důvěry v rámci školní komunity. Zároveň vyzdvihují příklady akcí a setkání, která jsou organizována pro rodiče a děti, s cílem podpořit pocit příslušnosti a zapojení do života školy. Nicméně existují v přístupech škol, a to například v oblasti komunikace. Zatím co škola 1 pořádá kromě tripartitních konzultací také tradiční společné třídní schůzky a dny otevřených dveří, škola 2 od tradičních třídních schůzek opustila a pracuje pouze s tripartitními konzultacemi a obecné informace posílají formou netradičních newsletterů nebo každý učitel samostatně. Obě školy také mají rozdílné postupy během přípravy na zápis do prvních tříd. Druhá škola již v předškolním roce

zapojuje předškolní děti do života školy formou kurzů nebo přípravných tříd. U první školy by zavedení podobného postupu bylo složitější z důvodu spádovosti žáků, protože do této školy spadají děti z více mateřských škol a případný každodenní dojezd rodičů s žáky do školy, aby se mohli v předškolním roce aklimatizovat, by mohl být problémový.

Na obou školách nahrazují tradiční Sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ) spolky, které se řídí jinými vyhláškami. I přesto je ve fungování spolků znatelný rozdíl. Ve spolku pracuje malá skupina rodičů, kteří mají motivaci tuto práci dělat. Spolek školy 2, je zastupovaný rodiči jako zástupci každé třídy a dalšími dobrovolníky. Oba spolky se snaží podporovat školní akce a aktivity prostřednictvím financování a organizace, jako jsou například sportovní dny nebo sváteční dílny. V obou případech jsem zaznamenala problém nízké účasti na těchto podobných akcích a nezájem o větší zapojení do tohoto druhu spolupráce. Členové spolku školy 1 se oproti druhému spolku scházejí s vedením školy častěji a jsou v bližším kontaktu během rozhodování o společném rozpočtu a organizaci akcí. Naopak spolek školy 2 se zaměřuje spíše na menší akce a nově zavedené rodičovské kavárny. Jeden z důvodů tohoto přístupu je větší celkový počet žáků, který je oproti první škole dvojnásobný.

Učitelky z obou škol sdílejí několik společných prvků ve svých přístupech k spolupráci s rodiči, ale zároveň se v některých liší. Obě skupiny učitelek zdůrazňují důležitost úvodní komunikace s rodiči na začátku školního roku a nastavení jasných pravidel a očekávání. Setkání je důležité nejen z hlediska předání informací, ale také pro navázání prvního kontaktu s rodiči a počátek budování důvěry mezi učitelem a rodiči. Obě preferují pravidelnou komunikaci a poskytují jim informace o průběhu výuky, úkolech a plánech prostřednictvím různých komunikačních kanálů, včetně týdenních plánů, e-mailů, WhatsApp skupin, a i osobních setkání. V elektronické komunikaci můžeme pozorovat využívání různých možností této komunikace. Jejich výběr záleží na preferenci konkrétního učitele. Dále je třeba zmínit rozdíly ve způsobech, jakými obě skupiny učitelek podporují aktivní účast rodičů ve vzdělávacím procesu. Zatímco učitelky z první školy dávají přednost dobrovolnému zapojení rodičů v rámci různých aktivit a akcí, jako je sponzoring nebo představení svého zaměstnání, učitelky z druhé školy preferují organizované akce a programy, které nabízejí strukturovaný rámec pro společnou aktivitu

rodičů a dětí. Dalším významným bodem, který se liší mezi oběma skupinami učitelek, je jejich postoj k překážkám a výzvám spojeným se spoluprací s rodiči. Zatímco zkušenější učitelky mají obavy z hledání a stanovení jasných hranic spolupráce, začínající učitelky mývají při vstupu do praxe obavy z nedostatečných zkušeností a pocitu nejistoty při pomáhání rodičům. Tyto obavy poukazují na důležitost profesní podpory a mentoringu pro učitele. Celkově lze říci, že obě skupiny učitelek sdílejí společné cíle a hodnoty ve spolupráci s rodiči na počátku školní docházky. Existují však mezi nimi rozdíly v preferovaných metodách komunikace, zapojení rodičů a způsobech řešení překážek. Tyto rozdíly odrážejí individualitu každého učitele a jejich různorodost přístupů k práci s rodiči v rámci školního prostředí.

Odpovědi rodičů z obou škol vyjadřují pozitivní pohled na jejich zkušenost se spoluprací se školou. Především komunikace a poskytování informací ze strany školy jsou obecně dobře hodnoceny. Nikdo z obou stran rodičů nepřicházel se specifickými očekáváními ohledně spolupráce. Obě strany také uvádí, že si přijdou dostatečně informováni o tom, jak si jejich dítě ve škole vede. Dále obě skupiny vyzdvihují možnost konzultace s učiteli a dalšími zástupci škol, ať už osobně nebo prostřednictvím elektronické komunikace. Rodiče ze školy 1 zmiňují, že nejčastěji využívanými formami spolupráce jsou konzultace ve třech a pravidelná komunikace skrz aplikaci Bakaláři, zatímco rodiče ze školy 2 zmiňují různé akce, které umožňují zapojení rodičů do života třídy a školy. Zde můžeme pozorovat rozdíl v preferovaných formách spolupráce. Oba soubory rodičů také oceňují průběžnou a dostatečně informativní komunikaci mezi školou a rodičem, což je klíčovým prvkem úspěšné spolupráce. Na obou stranách můžeme pozorovat, že jsou rodiče vnímáni jako partneři a oceňují možnost zapojit se do dění života třídy jejich potomka.

8 Spolupráce v zahraničí

Do diplomové práce jsem chtěla zahrnout vhléd na spolupráci školy s rodinou v jiných zemích. Existuje mnoho článků a publikací na toto téma, já jsem ale chtěla porovnat pohledy učitelů a rodičů, kteří jsou tohoto procesu součástí. Za tímto účelem jsem se spojila s učiteli a rodiči ze zahraničí, kteří mi na mé otázky odpověděli. Musíme brát v potaz, že to, co funguje pro jednu zemi, nemusí zaručeně fungovat i druhé. Také musíme také přihlížet na to, že toto je pohled pouze jednoho člověka na jedné škole v zemi. Jiní lidé mohou mít na průběh spolupráce jiný názor a na jiné škole v zemi může spolupráce probíhat na jiné úrovni.

8.1 Finsko – zkušenost české maminky

Finské školství prošlo velkými proměnami a dnes je to jedna ze zemí od které se můžeme v mnoha ohledech inspirovat. Liší se v přístupu učitelů k dětem, ale i ve způsobu učení, které je pro děti více individuální.

Pro vhléd do finského školství a jak a na jaké úrovni u nich probíhá spolupráce mezi školou a rodinou, jsem se spojila s českou maminkou, která zde žije se svou rodinou. Všechny její tři děti prošly prvním stupněm vzdělání na finské škole a do Česka se vrací na přezkoušení.

Kontakt s rodiči je na škole pravidelný. Každý den rodiče dostávají zprávu do elektronického systému. Denní zpráva shrnuje aktivity v hodinách, domácí úkoly, testy. Pokud vše probíhá tak jak má, je komunikace ve většině případech pouze elektronická. Rodiče mají neustálý přehled o tom, jak si jejich dítě ve škole vede.

Rodiče jsou zapojováni do akcí školy. Akce jsou pořádány spíše pro děti, ale rodiče se podílí na jejich pořádání. Vybírají peníze, které pak slouží dětem k financování výletů či pobytovým akcím (školy v přírodě). Maminka shrnula pořádané akce jako velmi profesionální a významné. I ve Finsku pořádají třídní schůzky obdobné našim, ale větší přednost dávají tripartitám (učitel, rodič, žák). Třídní schůzky jsou pořádány dvakrát až třikrát do roka. Rodič má možnost domluvit si schůzku s učitelem kdykoliv je potřeba.

Na škole funguje rodičovská rada, která se zabývá organizací akcí pro děti. Má možnost vznést upozornění nebo návrh na změnu. Rozhodnutí o dění ve škole má v rukou

pouze zřizovatel. Škola zve rodiče k nahlédnutí do hodin, kterého maminka sama využila. Navštívila hodinu matematiky, kde působila jako pozorovatel. V konkrétní hodinu žáci pracovali po většinu času na samostatně. Pedagog jí nabízel nahlédnutí do jiných hodin, aby mohla více pozorovat spolupráci ve třídě.

Spolupráci vnímá ve finské škole jako dostačující. Škola si uvědomuje rodiče jako partnera při vzdělávání a výchově dětí. Pracuje s rodiči aktivně ve chvílích, kdy je potřeba. Kvalitní vzdělání dětí bylo jedním z důvodů stěhování rodiny do jiné země. Vzdělání, kterého se jejím dětem dostává hodnotí velice pozitivně. Maminka je v kontaktu s Ministerstvem školství ČR a snaží se trochu finského školství přenést i k nám.

8.2 Spojené Státy Americké, stát Pensylvánie – zkušenost americké učitelky

Spojila jsem se s americkou učitelkou základní školy, která mi poskytla svůj pohled na spolupráci školy s rodinou na jejich škole. Působí na škole ve státě Pensylvánie jako učitelka třetí třídy. Podle přečtených článků a publikací se americké školství na spolupráci školy s rodinou zaměřuje. Otvírají se místní komunitě a snaží se být její součástí.

Paní učitelka je s rodiči v kontaktu pravidelně. Se všemi rodiči alespoň jednou týdně, s jednotlivými pak podle potřeby. Pro komunikaci používá nejčastěji online aplikaci Classdojo. Vážnější situace pak paní učitelka řeší přes telefonní hovory. Třídní schůzky jsou pořádány formou konzultací. Rodič se setká s třídním učitelem, popřípadě s ostatními pracovníky, kteří se podílejí na vzdělávání jejich dítěte. Tyto schůzky jsou pořádány dvakrát ročně.

Na škole se pořádá obdoba našich Dnů otevřených dveří, kam jsou rodiče zváni. Rodiče se dále podílejí na organizaci třídních akcí a školních výletů. Jako příklad akcí pořádaných rodiči paní učitelka uvedla školní muzikál a talentovou soutěž. Rodiče se nemohou přímo podílet na rozhodování o dění ve škole. Na škole funguje PTO (parents – teacher organization). Tato organizace je podobná naším Spolkům rodičů a učitelů. Rodiče mohou navrhnout změny na škole a organizovat akce pro žáky a komunitu. Rodiče mohou

navštívit výuku učitele. Musí být, ale do hodiny učitelem pozváni a mít schválené povolení.

Paní učitelka vnímá spolupráci školy s rodinou jako důležitou součást vzdělávání dítěte. „*Školní komunita a třídní rodina jsou klíčové pro úspěšnou třídu. Dospělí jsou důležitou součástí této dynamiky*“ říká paní učitelka ve své odpovědi v dotazníku. Rodiče jsou zde vnímáni jako součást třídy a záleží jim na nich.

8.3 Spojené Státy Americké – zkušenost české maminky

Přes dotazník jsem se spojila s maminkou, jejíž obě děti prošly americkým vzděláním celou základní i střední školu. Přesto, že se školy v různých státech liší, odpovědi maminky se ve většině shodovaly s odpověďmi americké paní učitelky. Učitel je v kontaktu s rodiči denně skrz online školní program (podobný našim Bakalářům). Učitel informuje rodiče o známkách, probraném učivu a domácích úkolech. Škola se nejčastěji spojuje s rodiči individuálně přes e-mail, pokud není potřeba vyřešit něco důležitého. Třídní schůzky popsala maminka velice podobně jako paní učitelka. Pořádají se dvakrát do roka. Škola dává přednost konzultacím mezi jednotlivými rodiči, učitelem a žákem.

Škola pořádá mnoho akcí pro rodiče (koncerty, divadelní představení). Maminka vyzdvihla školou pořádaný tzv. „curriculum night“. U nás to přirovnává k něco mezi třídními schůzkami a dny otevřených dveří (avšak bez dětí). Rodiče jsou na začátku roku pozváni do třídy svého dítěte. Od učitele se dozví vše o nadcházejícím roce. Co se děti budou učit, jak se bude hodnotit, jak komunikovat s učitelem, informace o rozvrhu. Rodiče dostanou všechny potřebné informace už na začátku školního roku.

I na této škole funguje rodičovské sdružení. Fungují jako prostředník mezi rodiči a školou. Pořádají akce pro děti, sbírky a mohou se obrátit s návrhem na vedení školy. Škola nabízí možnost navštívení rodiče ve výuce. Maminka však tuto možnost nikdy nevyužila. Maminka hodnotí přístup školy ke spolupráci s rodiči pozitivně. Oceňuje jejich přístup k dětem, které mají individuální potřeby kvůli zdraví.

8.4 Malajsie – zkušenost rodiče

Možnost jsem měla i spojit se rodičem, jehož dítě navštěvovalo základní školu v Malajsii celý první stupeň. Podle popisují není komunikace mezi školou a rodinou

něco obvyklého. Rodiče nejsou v pravidelném kontaktu s učitelem, pouze jednou za tři měsíce, a to osobním setkáním. Toto setkání nahrazuje nám známé třídní schůzky, kdy se rodiče samostatně sejdou s učitelem.

Škola pro rodiče neorganizuje žádné akce pro ně určené. Zaměřuje se spíše na aktivity a akce určené pro žáky. Ani učitelé nedávají rodičům možnost navštívit nebo se zapojit do výuky. Na škole není organizováno žádné Sdružení školy a rodičů a rodiče nemají možnost se zapojit do rozhodnutí o škole.

I přes nedostatek spolupráce hodnotí rodič spolupráci vcelku pozitivně. Rodič by ocenil více akcí, do kterých by se mohli zapojit rodiče společně s dětmi, aby škola dokázala pochopit rodičovskou perspektivu na vzdělávání svých dětí. Na druhou stranu škola je rodičem popisována jako velká s mnoha dětmi (1000+ dětí) a více orientovaná na akademické úspěchy. Rodiče chápe, že s její velikostí je těžké organizovat a najít prostor pro organizování akcí pro rodiče. Rodič měl též možnost porovnat spolupráci školy s rodinou v Malajsii a zde u nás. Podle něj je znatelné, že české školy více interagují s rodiči během školního roku oproti školám v Malajsii.

9 Shrnutí praktické části

V praktické části diplomové práce jsme se zaměřili na výzkum efektivních strategií pro budování a podporu spolupráce mezi školou a rodinou v prvním roce školní docházky. Na základě stanovené výzkumné otázky a dalších konkretizačních otázek jsem analyzovala přístupy obou zkoumaných škol a vyhodnotila jejich názory a zkušenosti respondentů – ředitelů, učitelů a rodičů.

Na výzkumnou otázku, jaké jsou nejefektivnější strategie pro spolupráci jsem našla odpovědi během svého výzkumu v odpovědích respondentů. Nejčastěji využívanými formami spolupráce, které se zároveň ukázaly jako nejefektivnější jsou organizované akce, pravidelná komunikace a využití elektronických prostředků, které komunikaci usnadňují a v dnešní době jsou snadno dostupné. Mezi organizované akce mohou patřit setkání rodičů s učiteli, třídní schůzky, dny otevřených dveří nebo různé školní akce a oslavy. Pravidelná komunikace zahrnuje informování rodičů o průběhu vzdělávání jejich dětí, sdílení plánů a úkolů prostřednictvím různých komunikačních kanálů, jako jsou emaily, SMS zprávy, webové stránky či sociální média. Tyto formy jsou považovány za efektivní, zejména z důvodu své interaktivnosti a přímého osobního kontaktu, který poskytují. Organizované akce a pravidelná komunikace umožňují rodičům a učitelům aktivně interagovat a navazovat osobní vztahy, což posiluje důvěru a sounáležitost v rámci školní komunity. Elektronické prostředky pak tuto komunikaci usnadňují a rozšiřují možnosti dosažení širšího okruhu rodičů. Učitelé, podle výpovědí, preferují osobní setkání před elektronickou komunikací, protože jim umožňuje lépe porozumět potřebám rodičů, což vede k efektivnějšímu řešení problémů a konfliktů. Přímý kontakt rovněž umožňuje detailnější vysvětlení a rychlejší reakci na potřeby a otázky rodičů.

Na otázku, jaké jsou výhody dobré spolupráce mezi školou a rodinou jsou odpovědi mnohostranné. Patří sem posílení pocitu příslušnosti a zapojení rodičů do školní komunity, což přispívá k lepšímu sociálnímu a emocionálnímu rozvoji dítěte. Dobrá spolupráce může také podporovat lepší výsledky ve škole, zvýšit motivaci žáků k učení a vytvořit pozitivní prostředí pro jejich rozvoj. Navíc může být vzájemná spolupráce pro rodiče zdrojem informací a podpory v otázkách týkajících se vzdělávání a osobního růstu jejich dětí.

Z rozhovorů vyplývá, že obě školy kladou důraz na vytvoření sounáležitosti a vzájemné důvěry v rámci školní komunity, která pak ústí do partnerského vztahu mezi školou a rodiči. V přístupech škol existují rozdíly, zejména v oblasti komunikace a organizaci školních akcí. Rozdíly v přístupech a použitých formách mohou být způsobeny několika faktory. Jedním z faktorů může být kapacita školy a dostupnost zdrojů. Na vybraných školách můžeme vidět, že škola 2 je dvojnásobně větší v počtu žáků, a proto nepořádají tolik akcí pro celou školu z důvodu kapacity. Dále mohou být rozdíly v přístupech ke spolupráci vycházet z vedení a personálního složení škol. Různí ředitelé mohou mít odlišné názory. U obou škol sledujeme, že učitelé mají větší prostor si volit, jakým způsobem a jak zapojí rodiče ze svých tříd. Tyto odlišné osobní preference a zkušenosti učitelů, zaručují různost využívaných forem na školách. S tím se také pojí rozdíl v přístupech vycházející z pedagogických a organizačních preferencí škol. Každá ze škol má vlastní preference v komunikačních kanálech (můžeme vidět v použití různých systémů na obou školách – Bakaláři, Škola online), organizaci akcí nebo v postojích k účasti rodičů ve vzdělávacím procesu. Přístup škol mohou také ovlivnit specifika komunity, ze které žáci přicházejí, a to v potřebách a očekáváních ohledně spolupráce se školou.

Závěr

V rámci této diplomové práce jsem se zaměřila na problematiku spolupráce školy s rodinou v období počátku školní docházky. Cílem bylo analyzovat způsoby a formy spolupráce, které jsou na školách využívány, jejich efektivnost a také preference způsobů zúčastněných stran. Cílila jsem především na přechod z mateřské školy na základní školu a průběh prvního ročníku, ze strany vedení školy, učitelů a rodičů budoucích žáků.

Teoretická část zahrnovala pohled na roli učitele a jeho kompetence nezbytné pro tuto problematiku, význam rodiny a typologii rodinných struktur. Popsala jsem i roli samotného dítěte a jeho zralostní předpoklady při nástupu do školního prostředí, který zahrnuje i vnímání nástupu do školy jako významný milník v jeho životě. Dále jsem se zabývala různými formami spolupráce, které mohou být využity k posílení interakce mezi školou a rodinou. Zmínila jsem také různé instituce, jako je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Česká školní inspekce a jejich přínos k tématu spolupráce. Představila jsem hlavní myšlenky programů Začít spolu, Rodiče vítáni a Člověk v tísni.

V praktické části jsem provedla kvalitativní výzkum formou rozhovorů s řediteli, učiteli a rodiči ze dvou vybraných škol. Otázky rozhovorů se zaměřovaly na jejich zkušenosti s různými formami spolupráce, které využívají a jejich efektivitu a vnímání spolupráce ze stran zúčastněných. Výpovědi respondentů z obou škol jsem mezi sebou porovnávala a identifikovala jsem společné znaky a rozdíly v přístupu ke spolupráci školy s rodinou na obou školách. V závěru jsem formulovala doporučení pro možnosti budoucího zlepšení spolupráce mezi školami a rodinami.

Průzkum na dvou vybraných školách mi umožnil porovnat praxi spolupráce a získat cenné poznatky od ředitelů, učitelů a rodičů. Ze získaných poznatků si i já osobně odnáším do své praxe zajímavé nápady a nové pohledy. Vyhodnocení výsledků naznačilo, že i dnes se pedagogičtí pracovníci setkávají s určitými výzvami a nedostatky, které brání plnému využití potenciálu této spolupráce. S pozitivními aspekty a úspěšnými příklady spolupráce, jsem také rozpoznala mezery, které se v tématu spolupráce nacházejí. Práce ukazuje, že pro další zlepšení spolupráce je klíčové porozumění individuálním potřebám rodin, flexibilní přístup k různým formám zapojení a stejně tak i motivace účastníků procesu a vzájemná podpora během práce. Výzkum má omezený rozsah na pouze vybrané

školy a možnosti spolupráce se budou na každé škole lišit, proto je důležité hlouběji porozumět potřebám dané komunity a hledat možnosti pro větší zapojení rodičů, posílení jejich role ve vzdělávacím procesu a posílit tak vzájemný vztah s učiteli.

Do budoucna lze identifikovat několik možných strategií a přístupů, které by mohly vést ke zlepšení a posílení spolupráce mezi školou a rodinou. První strategií by mohlo být zvýšení rozmanitosti akcí. Nabídkou širší škály akcí, by škola oslovila různé skupiny rodičů a docílila tak vyšší angažovanosti. Zároveň by škola měla stanovit různé komunikační kanály, tak aby zajistily efektivní a přístupnou komunikaci pro všechny a zároveň nepůsobily jejich uživatelům zbytečné přehlcení. Školy by měly brát v úvahu specifika rodin a jejich dětí a přizpůsobit své přístupy podle potřeb a preferencí rodičů. Individuální přístup by mohl navýšit angažovanost rodičů a posílit jejich pocit příslušnosti ke školní komunitě. Zároveň by škola měla poskytnout potřebnou podporu a školení pro učitele (v oblasti komunikačních dovedností, konfliktního řešení a budování partnerských vztahů), které by mohlo navýšit jejich schopnost efektivně komunikovat a spolupracovat. Osvědčené postupy mohou školy sdílet s ostatními školami a pedagogy, čímž by přispěly k šíření osvědčených metod a podpořily tak kontinuální zlepšování spolupráce mezi školou a rodinou na úrovni širšího vzdělávacího systému.

Během procesu psaní této práce jsem získala nejen teoretické znalosti, ale také praktické zkušenosti a vhledy ze strany pedagogů, ředitelů a rodičů, což mi pomohlo šířeji vnímat dynamiku této spolupráce a nahlédnout také hlouběji do vzdělávacího procesu. Díky této práci jsem si uvědomila důležitost individuálního přístupu ke každé rodině a potřebu flexibilního a respektujícího přístupu k různým rodinným situacím. Věřím, že tato práce má potenciál poskytnout inspiraci a užitečné informace pro zlepšení praxe ve spolupráci mezi školami a rodinami. Práce může posloužit jako zdroj informací pro odborníky ve vzdělávání a posloužit také jako základ pro další diskusi a možný rozvoj strategií této spolupráce.

Seznam použitých informačních zdrojů

Bednářová, J. & Šmardová, V. (2022). *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy* (3. vydání). Brno: Edika. (Moderní metodika pro rodiče a učitele). ISBN 978-80-266-1751-8.

Čapek, R. (2013) *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada. (Pedagogika). ISBN 978-80-247-4640-1.

Epstein, J. (2011). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*, (second edition). Philadelphia, PA: Westview Press. ISBN 0813350255.

Feřtek, T. (2011) *Rodiče vítáni: praktický návod, jak usmířit rodiče a učitele našich dětí*. Praha: Yinachi. ISBN 978-80-904735-2-2.

Franclová, M. (2013) *Zahájení školní docházky*. Praha: Grada. (Pedagogika). ISBN 978-80-247-4463-6.

Helus, Z. (2009) *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. (2., přeprac. a rozš. vyd.). Praha: Portál. (Pedagogická praxe.) ISBN 978-80-7367-628-5.

Janderková, D. (2019) *Rozvoj učitele a péče o sebe*. Praha: Raabe. (Já, učitel). ISBN 978-80-7496-437-4.

Lazarová, B. (2005) *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-115-4.

Mertin, V. (2015) *Školní zralost – vývoj pojetí, navazující opatření a náměty pro jejich úpravy*. Praha: Pedagogická fakulta UK. (Spravedlivý start? Nerovné šance v předškolním vzdělávání a při přechodu na základní školu) (str. 52-60) Praha: Pedagogická fakulta UK. ISBN 978-80-7290-861-5

Poche Kargerová, J. (2019) *Spolupráce s rodinou a komunitou v programu Začít spolu*. Praha: Pasparta. ISBN 978-80-88290-27-8.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2001). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-579-2

Průcha, J. (2000) *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-399-4.

Rabušicová, M. (2004) *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3598-6.

Škoda, J. & Doulík, P. (2011) *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3341-8.

Šmelová, E., Petrová, A. & Suralová, E. (2012) *Přípravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3345-5.

Šulová, L. & Ležalová, R. (2012) *Diagnostika školní zralosti*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-87553-52-7.

Švec, V. (1999) *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-70-2

Švec, V. (ed.) (2000) *Monitorování a rozvoj pedagogických dovedností*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-87-7

Váňová Krejčová, V. & Poche Kargerová, J. (2003) *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. Praha: Portál, Step by step (Portál). ISBN 80-7178-695-0.

Online zdroje

Čapek, R. (2011) *Nové třídní schůzky* [online]. Společnost pro suportivní vzdělávání, Dostupné z: <https://robertcapek.cz/metodika-nove-tridni-schuzky/>

Česká republika (2004). *Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon*, Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-7-2023>

Česká republika (2016) *Zákon č. 178/2016 Sb., Školský zákon*, Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2016/178?zalozka=text>

Česká školní inspekce (2017) *Komunikace mezi školou a veřejností v základním vzdělání* [online]. Praha. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Komunikace-mezi-skolou-a-verejnos>

Česká školní inspekce (2023) *Kvalifikace, příprava a kompetence učitelů* [online]. Praha. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Kvalifikace,-priprava-a-kompetence-ucitelu>

Člověk v tísni (rok chybí) *Rodiče – nečekaní spojenci školy – komunikace s rodiči*. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/vzdelavaci-program-varianty/kurzy-pro-ucitele/rodice-necekani-spojenci-skoly-komunikace-s-rodici-28c>

Člověk v tísni (2013) *Rodiče – nečekaní spojenci*. Praha. ISBN 978-80-87456-45-3. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1090/file/rodice-necekani-spojenci.pdf>

Eduzín (2012) *Rodičovské kavárny*. Dostupné z: <https://eduzin.cz/wp/2012/01/22/rodicovske-kavarny/>

Inkluzivní škola (2021) *Principy inkluzivního vzdělávání*. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/principy-inkluzivniho-vzdelavani>

Kopecký, K. & Szotkowski, R., (2020). *Český učitel ve světě technologií* [online]. Masarykova univerzita, Pedagogická univerzita. Dostupné z: <https://www.e-bezpecni.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/135-2020-cesky-ucitel-ve-svete-technologie/file>

Ministerstvo spravedlnosti (2020) *Zákonný zástupce dítěte*. Portál veřejné správy. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/rozcestniky/zakonny-zastupce-ditete-RZC-2>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2020) *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roky 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2021) *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2023) *Kompetenční rámec absolventa a absolventky učitelství*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/kompetencni-ramec-absolventa-ucitelstvi>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2023) *MŠMT představilo přehled kompetencí pro budoucí učitele*. Praha. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-predstavilo-prehled-kompetenci-pro-budouci-ucitele>

Poche Kargerová, J., Krejčová & Maňourová, Z. (2016). *Kompetentní učitel 21.století mezinárodní profesní rámec kvality ISSA*. [online]. Praha: Step by step Česká republika; Dostupné z: <https://www.zacitspolu.eu/o-programu/standardy-kou/>

Programy pro učitele*ky (rok chybí) *Nevypust' duši* Dostupné z: <https://nevypustdusi.cz/vypis-programu/?program=ucitele>

Rodiče vítáni (2013) *Podmínky certifikace*. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/podminky/>

Spilková, V. (2020) *Cesty ke kvalitní přípravě učitelů: Co, proč a jak měnit?*, Řízení školy. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/aktuality/cesty-ke-kvalitni-priprave-ucitelu-co-proc-a-jak-menit.a-6890.html>

Tomková, A., Hejlová, H., Procházka, M., & Najmonová, M. (2023). *Spolupráce učitele s dalšími odborníky v realitě společného vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7394-980-8. dostupné z: https://www.pf.jcu.cz/images/PF/veda-vyzkum/edicni-cinnost/download/Spoluprace_ucitele_s_dalsimi_odborniky_v_realite_spolecneho_vzdelavani_2020.pdf

Travis, R. & Kohli, V. (1995) The Birth Order Factor: Ordinal Position, Social Strata, and Educational Achievement. *The Journal of Social Psychology*, 135(4), 499-507. ISSN 0022-4545. Dostupné z: doi:10.1080/00224545.1995.9712218

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta (rok chybí) *Soubor kvalit studentovy práce na pedagogické praxi*.

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta (rok chybí) *Učitelské vyhoření*. Výzkum vyhoření. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/vyzkumvyhoreni/>

Walterová, E. & ČERNÝ K. (2006) *Vzdělávací potřeby pro 21. století*. *ORBIS SCHOLAE* zveřejněno: 2018-02-22, (1), 60-76. ISSN 2336-3177. Dostupné z: doi:10.14712/23363177.2018.135

Začít spolu (2023) *Jak realizovat program Začít spolu*. Dostupné z: <https://www.zacitspolu.eu/o-programu/jak-zavest-program-zacit-spolu/>

Začít spolu (rok chybí) *O programu Začít spolu*. Dostupné z: <https://www.zacitspolu.eu/o-programu/o-programu-zacit-spolu/>

ZŠ TGM Poděbrady (rok chybí) *Projekt Šikovné děti – klíčové aktivity projektu Jedna rodina*. Dostupné z: <https://www.zstgmpodebrady.cz/spoluprace-s-rodici>